

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΠΡΟΣΩΠΟΥ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

ΕΝ Τῇ ΕΛΛΗΝΙΚῇ ΓΛΩΣΣῃ

ΥΠΟ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Κ. ΦΑΒΗ

[ΛΕΥΚΗ ΣΕΛΙΔΑ]

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΠΡΟΣΩΠΟΥ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ ΕΝ Τῇ ΕΛΛΗΝΙΚῇ ΓΛΩΣΣῃ

Τὰ ἀπρόσωπα ρήματα δὲν ἀποτελοῦν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἰδιαιτέραν γραμματικὴν τάξιν σαφῶς διωρισμένην, ἥτοι ταῦτα δὲν φαίνονται ὅτι ὑπῆρξαν ἐξ ἀρχῆς καθ' ἑαυτὰ ἀσχέτως πρὸς τὰ ἄλλα ρήματα, τὰ προσωπικά, ἀλλὰ τοῦναντίον ὅτι προῆλθον ἐξ αὐτῶν τῶν προσωπικῶν¹ κατὰ παράλειψιν τοῦ ὑποκειμένου, μὴ ὄντος ἀναγκαίου νὰ ὑπάρξῃ οὔτε διαφορήδην οὔτε καθ' ὑπόνοιαν.

Ἡ τοιαύτη τῶν ρημάτων εἰς ἀπρόσωπον χρῆσιν ἐξέλιξис καθίσταται μάλιστα φανερά εἰς τὰ δηλοῦντα μεταβολὰς τῆς περιβαλλούσης ἡμᾶς ἀτμοσφαίρας. Τῶν ρημάτων τούτων τὸ ὑποκείμενον εἶναι ἐν, συνήθως μὲν ὁ θεός, ὡς αἷτιος τῶν δηλουμένων μεταβολῶν, ἐνίοτε δὲ τὸ ὑφιστάμενον τὰς μεταβολὰς ταύτας, οἶον ἡ ἡμέρα, ὁ οὐρανός, ὁ αἶθήρ, ὁ ἄνεμος κ.τ.λ. Οὕτως, ὅταν σήμερον λέγωμεν βρέχει, χιονίζει, ἐννοοῦμεν τὸ ὑποκείμενον ὁ θεός, καθὼς, ὅταν ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι ὕει, νίφει, ἐνόουν τὸ ὑποκείμενον ὁ θεός ἢ ὁ Ζεὺς. Ἐπίσης, ὅταν λέγωμεν ἡμεῖς «ἐβρεξε ὁ θεός καὶ ἐγιναν τὰ λάχανα»

¹ Ἐκ τῶν ρημάτων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσῃς πάντα τὰ ἀπρόσωπα εἶναι συγχρόνως καὶ προσωπικά. Ἐκ δὲ τῶν ἀπροσώπων ρημάτων τῆς Λατινικῆς γλώσσῃς τὰ μὲν πλεῖστα εἶναι καὶ προσωπικά, ὀλίγα δὲ παραδίδονται ὡς μόνον ἀπρόσωπα, οἶον oportet, piget, libet, licet. Ἀλλ' αἱ μετοχαὶ τῶν δύο τελευταίων, libens καὶ licens, δηλοῦσιν ὅτι ταῦτα ἐλέγοντο καὶ προσωπικῶς. Δεδομένου δὲ ὅτι ἡ παράδοσις τῆς παλαιότερας μορφῆς τῆς Λατινικῆς γλώσσῃς εἶναι πενιχροτάτη, δὲν δύναται τις νὰ εἶναι βέβαιος ὅτι καὶ τῶν ἄλλων ἀπροσώπων ρημάτων δὲν ὑπῆρξε προσωπικὴ χρῆσις ἐπίσης ἀρχαία (πρβ. J. W a c k e r n a g e l, Vorlesungen über Syntax, 117).

Τὸ Ἑλληνικὸν ρῆμα χρῆ, τοῦ ὁποίου προσωπικὴ σύνταξις δὲν ὑπάρχει, κατ' ἀκρίβειαν εἶναι οὐσιαστικὸν ἑλλειπτικόν, ὁ δὲ παρατατικὸς χρῆν (καὶ μετ' αὐξήσεως ἐχρῆν), ἡ ὑποτακτ. χρῆ, ἡ εὐκτ. χρείη, τὸ ἀπαρέμφ. χρῆναί, προῆλθον ἐκ συναλοιφῆς τῶν κατὰ διάστασιν ἐκφορῶν χρῆν, χρῆν, χρῆνείη, χρῆνείη, χρῆνείη. Πιθανώτατα δὲ καθ' ἡμᾶς καὶ ἡ μετοχὴ χρεών προῆλθεν ἐκ τοῦ χρῆν, μολοντί ἀδιστάκτως διδάσκεται ὑπὸ τοῦ Γ. Κατζίδάκι (Γραμματ. 1, 103) καὶ τοῦ B r u g m a n n - T h u m b (Gr. Gramm. 215) καὶ ἄλλων ἔτι ὅτι ἡ μετοχὴ αὕτη προῆλθεν ἐκ τοῦ ὀνόματος χρῆν - χρεώ. Ἀλλὰ περὶ τοῦ πράγματος θὰ εἰπώμεν τὰ δέοντα ἄλλοτε.

μὲ τὸ ὑποκείμενον διαορθήδην δηλούμενον, οὕτως ἔλεγον καὶ οἱ ἀρχαῖοι «ὑ σ ε ν ὁ θ ε ὅ ς, ἀ λ λ' οὐ κ ἔ β ρ ε ξ ε τ ᾶ ς ἀ ρ ο ῦ ρ α ς». Ἄλλ' εἶναι δυνατόν καὶ οὐδόλως νὰ νοῆται ὑποκείμενον, οἷον «β ρ έ χ ε ι π ο λ ὺ καὶ δ ἐ ν μ π ο ρ ῶ ν ᾱ β γ ῶ» ἢ «ὅ τ α ν β ρ έ χ η, κ ᾱ μ ν ε ι ὕ γ ρ α σ ί α». Οὔτε εἰς τὸ β ρ έ χ η οὔτε εἰς τὸ κ ᾱ μ ν ε ι νοεῖται ὁ θ ε ὅ ς, διὸ ἡ χρῆσις τῶν ρημάτων τούτων ἀποβαίνει ἐνταῦθα ἀπρόσωπος.

Ἡ τῶν ρημάτων τούτων παρ' ἀρχαίοις χρῆσις γίνεται συνηθέστατα μὲν μετὰ τοῦ ὑποκειμένου θ ε ὅ ς ἢ Ζ ε ῦ ς, κειμένου ἢ σπανιώτερον σαφῶς ὑπονοουμένου, καθὰ ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἀλλ' ὑπάρχουν ἐν τούτοις παραδείγματα, εἰς τὰ ὅποια θὰ ἡδυνάτο τις νὰ ἀμφισβητήσῃ τὴν ὑπόνοιαν ὑποκειμένου, οἷον εἰς τὸ παρ' Ἀριστοτέλει (Ρητορ. Β, ιθ', 24) «εἰ σ υ ν ν έ φ ε ι εἰ κ ὅ ς ὕ σ α ι», ὅπερ καὶ εἰς τὴν νεωτέραν γλῶσσαν μεταφραζόμενον «ὅ τ α ν κ ᾱ μ ν η σ υ ν ν ε φ ι ᾶ, ἐ ν δ έ χ ε τ α ι ν ᾱ β ρ έ ξ η» νοεῖται καλῶς ἄνευ ὑπονοίας ὑποκειμένου. Ἀλλὰ μάλιστα τὸ Λουκιάνειον ἐκεῖνο (Ἰκαρομεν. 26) «π ρ ο σ έ τ α τ τ ε ν (ὁ Ζ ε ῦ ς) τ ο ῖ ς ἀ ν έ μ ο ι ς καὶ τ α ῖ ς ὥ ρ α ι ς ᾱ δ ε ῖ π ο ι ε ῖ ν' τ ῆ μ ε ρ ο ν πα ρ ᾱ Σ κ ῦ θ α ι ς ὕ έ τ ω, πα ρ ᾱ Λ ί β υ σ ι ν ᾱ σ τ ρ α π τ έ τ ω, πα ρ' Ἑ λ λ η σ ι ν ι φ έ τ ω, σ ὺ δ έ ὁ Β ο ρ έ α ς π ν ε ὕ σ ο ν ἐ ν Λ υ δ ί α, σ ὺ δ έ ὁ ν ό τ ο ς ἡ σ υ χ ί α ν ᾱ γ ε»,¹ ἐνθα ἡ ἀπρόσωπος σύνταξις τῶν ρημάτων ὕ έ τ ω, ᾱ σ τ ρ α π τ έ τ ω, ν ι φ έ τ ω εἶναι ἀναμφισβήτητος, διδάσκει ὅτι ἡ χρῆσις αὕτη πρέπει νὰ νοηθῇ συνήθης ἐν τῇ λαλουμένῃ γλώσσῃ, ὅπόθεν παρέλαβεν αὐτὴν ὁ Λουκιανός. Διὰ τοῦτο, διὰ τὴν ἐν τῇ λαλουμένῃ χρῆσιν, πολλάκις εὐρίσκονται ἀπροσώπως τὰ ρήματα ταῦτα, ὕ ε ι, ν ί φ ε ι, β ρ ο ν τ ᾱ, φ υ σ ᾱ, χ ε ι μ ᾱ ζ ε ι, β ρ έ χ ε ι, εἰς Βυζαντιακοὺς συγγραφεῖς γράψαντας περὶ μετεωρολογίας.²

Ὅμοίως ἄνευ ἐννοίας ὑποκειμένου λέγεται συνήθως σήμερον «κ ᾱ μ ν ε ι ζ έ σ τ η,—κ ρ ὕ ο,—ὕ γ ρ α σ ί α». Ἐπίσης «κ ᾱ μ ν ε ι ν ε ρ ό,—β ρ ο χ ῆ» καὶ «ἔ κ α μ ε ἔ ν α ν ε ρ ό,—μ ι ᾱ β ρ ο χ ῆ». Ἄλλ' εἶναι δυνατόν νὰ νοῆται ἢ καὶ νὰ λέγεται τὸ ὑποκείμενον θ ε ὅ ς, οἷον «ἔ κ α μ ε ὁ θ ε ὅ ς μ ι ᾱ β ρ ο χ ῆ καὶ π ε τ α χ τ ῆ κ α ν ε ἱ τ ᾱ σ π α ρ τ ᾱ». Εἶναι δὲ αὐτονόητον ὅτι διὰ τῆς μετὰ τοῦ ὑποκειμένου ἐκφορᾶς ἀποβαίνει ζωηροτέρα καὶ ἐναργεστέρα ἡ δῆλωσις τῆς ρηματικῆς ἐννοίας. Ἀντιθέτως λέγεται ἰδιωματικῶς β ι ᾱ ζ ε ι ἢ ξ ε β ι ᾱ ζ ε ι (ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας ἀμφότερα) καὶ κατ' ἀόριστον ἔ β ι α σ ε ἢ ἐ ξ έ β ι α σ ε⁴ ἀντὶ τοῦ εὐ δ ί α γ ί ν ε τ α ι καὶ εὐ δ ί α ἐ γ έ ν ε τ ο ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐννοίας ὑποκειμένου. Θὰ ἡδυνάτο

¹ Βλ. Χ. Χ. Χαριτωνίδου, Παικίλα φιλολογικά (1904) σ. 740 κ. έ.

² Βλ. Χ. Χ. Χαριτωνίδην, ἐνθ' ἄν. σ. 777.

³ Παρὰ τοῖς παλαιοῖς «π ο ι ε ῖ ν ὕ δ ω ρ,—ὕ ε τ ό ν», παρ' Ὀμήρῳ δέ «τ ε ὕ χ ε ι ν ὀ μ β ρ ο ν».

⁴ Ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ εὐ δ ι ᾱ ὦ—εὐ δ ι ᾱ ζ ὦ—ἐ ξ ε υ δ ι ᾱ ζ ὦ

τις νὰ ἀναζητήσῃ τὸ ὑποκείμενον οὐρανός ἢ καιρός, ἀλλ' ἡμεῖς πολλάκις καὶ ἀκούσαντες καὶ εἰπόντες τὴν φράσιν ταύτην οὐδέποτε ἤχθημεν εἰς τὴν ἔννοιαν ὑποκειμένου.

Ἀμφιβολία καὶ ἀστάθεια ὑποκειμένου δηλοῦται, ὅταν λέγεται «ἔφεξε ὁ θεὸς τὴν ἡμέραν» καὶ παρὰ τοῦτο «ἔφεξε ἡ μέρα», ἔτι δὲ καὶ ὅλως ἄνευ ὑποκειμένου ἔφεξε ἡ φέγγει, οἷον εἰς τὴν φράσιν «σηκώθητε, γιὰτὶ ἔφεξε» καὶ «σηκώνομαι, ὅταν φέγγῃ». Ὅμοίως λέγεται «χάραξε ὁ θεὸς τὴν ἡμέραν» καὶ «χάραξε ἡ μέρα» ἢ ἀπλῶς χάραξε ἢ χαράσσει. Ὅταν δμως λέγεται βράδυάζει ἢ ἔβραδυασε, καὶ μετὰ ζήτησιν ἀκόμη δυσκόλως θὰ φθάσῃ τις εἰς τὸ ὑποκείμενον ἢ ἡμέρα. Οὐδὲν δὲ ὑποκείμενον θὰ εὗρεθῇ τῶν ρημάτων σοῦρρουπώνει—σοῦρρουύπωσε,¹ νυχτώνει—νυχτώσε, οὐδὲ τῶν ρημάτων χειμωνιάζει—χειμώνιασε, καλοκαιριάζει—καλοκαίριασε, ξεχειμωνιάζει—ξεχειμώνιασε, ξεκαλοκαιριάζει—ξεκαλοκαίριασε. Ποιός; τὸ ἔτος; ὁ καιρός; non liquet. Καὶ ἐνθα δύναται νὰ νοηθῇ ὑποκείμενον, ἢ ἀντίληψις τοῦ πράγματος οὐδέποτε εἶναι ἢ αὐτὴ ἀκριβῶς παρὰ πᾶσιν, οὐδὲ παρὰ τῷ αὐτῷ ἀνθρώπῳ ἐκάστοτε, ἀλλ' ἄλλοτε ἄλλη καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον.

Ἐκ πάντων τούτων, καθὰ καὶ ἐξ ἄλλων τοιούτων, κατανοεῖ τις ὅτι ἡ γλῶσσα καὶ τὰ γλωσσικά φαινόμενα δὲν εἶναι ἀποτελέσματα ἐκ τῶν προτέρων εὗρισκόμενα καὶ διαγραφόμενα, ἀλλ' ἐκ τῶν ὑστέρων ἐξεταζόμενα καὶ κατανοούμενα. Δὲν εἶναι ἀντικειμενικά, ἐξ ὑπαρχῆς ἔχοντα κύρος, ἀλλ' ὑποκειμενικά, προσκτώμενα τὸ ἀναγκαῖον κύρος ἐκ τῆς ἀνεπιγνώστου καὶ κατ' αὐτοματισμὸν ἐπερχομένης συμφωνίας τῶν λαλούντων διὰ τὴν ἔμφυτον προσπάθειαν αὐτῶν πρὸς ἀμοιβαίαν κατανόησιν.

Καὶ παρ' ἀρχαίοις, ὥς εἰκόσ, ἡ ἔννοια τῆς προσωπικῆς ἢ ἀπροσώπου συντάξεως δὲν εἶναι πολλάκις σαφής. Παρὰ Ξενοφῶντι ('Ελλην. 1, 6, 28) ἀναγινώσκειται «ὕδωρ ἐπιγενόμενον πολὺ καὶ βρονταὶ διεκώλυσαν τὴν ἀναγωγὴν· ἐπεὶ δὲ ἀνέσχευεν, ἄμα τῇ ἡμέρᾳ ἔπλει ἐπὶ τὰς Ἀργινοῦσας». Πρὸς ἀκριβεστέραν κατανόησιν τοῦ ἀνέσχε τούτου ἄλλοι ὑπονοοῦσιν ὥς ὑποκείμενον ὁ ἥλιος καὶ ἐξηγοῦσιν orto sole, ἄλλοι τὸ ὕδωρ ἢ ὁ χειμῶν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι γενικῶς εἰπεῖν δηλοῦται διὰ τοῦ ρήματος ἡ κατάπαυσις τοῦ ὕετοῦ, ἀλλ' ἡ κατάπαυσις αὕτη δυνατόν νὰ συνέβῃ ἐν καιρῷ νυκτός, ὅποτε τὸ ἀνέσχε δὲν δύναται νὰ σημαίνῃ ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος. Τὴν ἐκδοχὴν ταύτην ἐμποδίζει καὶ ὁ ἀκολουθῶν προσδιορισμὸς σματῇ ἡμέρᾳ. Τὸ πρᾶγμα ἐν τούτοις νοεῖται σαφέστατα, ἂν τὸ ρῆμα

¹ Ἀρχ. συσκοιάζει, Lat. vesperascit.

τοῦτο ἐκληφθῇ ἀπροσώπως ἀντὶ τοῦ «ἐπεὶ δὲ ἀνοχὴ ἐγένετο». Οὕτω τὸ χωρίον ἐξηγεῖται «ἀφοῦ δὲ κατέπαυσεν ἡ βροχή, τὰ ἐξημερώματα διηυθύνετο πρὸς τὰς Ἀργινοῦσας».¹

Παρὰ Θουκυδίδην (7, 75, 6) ἀναγινώσκεται «ἀπὸ οἷας λαμπρότητος καὶ αὐλήματος τοῦ πρώτου ἐς οἷαν τελευτήν καὶ ταπεινότητα ἀφῖκτο». Καὶ ἐνταῦθα τὸ ρῆμα ἀφῖκτο δὲν εἶναι ἐμφανές, ἂν ἀναφέρεται προσωπικῶς ἢ ἀπροσώπως. Ἄλλοι νομίζουν ὑποκείμενον αὐτοῦ τὸ στρατεύμα ἢ τὸ στρατόπεδον, ἄλλοι τὸ πρᾶγμα, ἄλλοι ἐκλαμβάνουν αὐτὸ ὡς ἀπρόσωπον καὶ ἐξηγοῦσι *ventum esset*, ἄλλοι δὲ διορθοῦσιν εἰς ἀφίκατο, ἵνα οὕτω νοηθῇ ὑποκείμενον εἰ Ἀθηναῖοι.

Καὶ τὴν μὲν διόρθωσιν ἀποκρούομεν ὡς ἄνευ ἀνάγκης προτεινομένην, ἀποκλείομεν δὲ καὶ τὴν ὑπόνοιαν ὑποκειμένου τὸ στρατόπεδον ἢ τὸ στρατεύμα, ὡς ἐξεζητημένην. Γενικώτατα δὲ θεωρουμένης τῆς φράσεως, συλλαμβάνεται τὸ περιεχόμενον αὐτῆς καὶ κατ' ἔννοιαν τοῦ ὑποκειμένου τὸ πρᾶγμα καὶ ὅλως ἄνευ ἐννοίας ὑποκειμένου, ἥτοι ἀπροσώπως.²

Ὅπωςδὴποτε ὅμως καὶ ἂν ἐκληφθῇ, μικρὰν ἢ οὐδεμίαν ἔχει σημασίαν τὸ πρᾶγμα, διότι τὸ ὅλον διανόημα δὲν ταράσσεται. Δύναται ἀκόμη ὁ μὲν Θουκυδίδης νὰ ἐξέφρασε τὸ διανόημα ὑπονοῶν ὑποκείμενον ὡς ἄνωτέρω, ὁ δὲ ἀναγνώστης νὰ συλλαμβάνῃ αὐτὸ ἀπροσώπως, δύναται δὲ καὶ ἀντιστρόφως νὰ ἔχῃ ἡ ἐκδοχή.

Ὅμοιον εἶναι τὸ παρὰ τῷ αὐτῷ συγγραφεῖ (4, 52) «τοῦ δὲ ἐπιγιγνομένου θέρους εὐθύς τοῦ τε ἡλίου ἐκλιπές τι ἐγένετο περὶ νοσηνίαν καὶ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἰσταμένου ἔσεισε». Καὶ ἐνταῦθα τὸ ἔσεισε ἐκλαμβάνεται ὑπ' ἄλλων μὲν ἐρμηνευτῶν προσωπικῶς, δηλονότι ὁ Ποσειδῶν ἔσεισε, ὑπ' ἄλλων δὲ ἀπροσώπως. Οὐδέτεροι πλανῶνται· διότι, καὶ προσωπικῶς καὶ ἀπροσώπως ἐκλαμβανομένου τοῦ ρήματος, τὸ Θουκυδίδειον χωρίον καλῶς νοεῖται.

Ἀλλὰ καὶ πολλὰ παραδείγματα, εἰς τὰ ὅποια ἡ ἀπρόσωπος σύνταξις εἶναι ἐκδηλός, δύνανται νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς προσωπικῶς συντεταγμένα, οἷον τὸ παρὰ Θουκυδίδην (1, 46, 1) «οἱ δὲ Κορίνθιοι, ἐπειδὴ αὐ-

¹ Διδασκαλικὸν παράδειγμα τῆς προσωπικῆς συντάξεως τοῦ ρήματος ἀνέχουν εἶναι τὸ παρὰ Θεόγνιδι (25) «οὐδὲ γὰρ ὁ Ζεὺς οὐθ' ὕων πάνταςσ' ἀνδάνας· οὐτ' ἀνέχων», ἐνθα λέγεται καθ' ὑπόνοιαν τοῦ ἀντικειμένου ὕετόν, ἀνέχων τὸν ὕετόν, καταπαύων τὴν βροχὴν, οὐδόλως βρέχων. Καὶ ἡ χρῆσις δὲ τῆς μετοχῆς ὑπὸ τὸν τύπον τοῦτον δηλοῖ τὴν προσωπικὴν χρῆσιν τοῦ ρήματος. Βλ. Χαριτωβίδην, ἐνθ' ἀν. σ. 781.

² Βλ. Κόντον, ἐν Ἀθηνᾶς 9, σ. 290 κ. ε.

τοῖς παρεσκευάστο, ἔπλεον ἐπὶ τὴν Κέρκυραν» ἀπρὸς ὅπου ἐκλαμβάνομένης τῆς συντάξεως, τὸ παρεσκευάστο ἰσχυρὰ μετὰ τῷ παρασκευῇ ἐγγίνεται, προσωπικῶς δέ, νοεῖται τὸ ὑποκείμενον τὰ κατὰ τὸν πλοῦν. Ὁμοίως παρὰ τῷ αὐτῷ συγγραφεῖ (3, 24, 1) εἰς τὸ «ἐπεὶ παρεσκευάστο αὐτοῖς... ἔξῃσαν» δύναται νὰ νοηθῇ τὸ ὑποκείμενον τὰ κατὰ τὴν ἔξοδον καὶ εἰς τὸ κατωτέρω (107, 4) «ἐπεὶ δὲ παρεσκευάστο ἀμφοτέροις, ἦσαν ἐς χειρὰς» δύναται νὰ νοηθῇ τὰ κατὰ τὴν μάχην.

Συνηθέστερον κατὰ τὴν σύνταξιν ταύτην νοεῖται μόνον τὸ σύστοιχον ὄνομα ὡς ὑποκείμενον μετὰ τοῦ συνδετικοῦ ῥήματος, οἷον παρὰ Θουκυδίδην (1, 73, 2) «καὶ γὰρ ὅτε ἐδρωμεν, ἐπ' ὧφελίᾳ ἐκινδυνεύετο» = ὁ κίνδυνος ἐγγίγνεται, *pericula adibantur* (a nobis. Porro), αὐτόθι (72, 2) «ὁποτέρως ἔσται, ἐν ἀδήλῳ κινδυνεύεται» = κίνδυνος γίγνεται, *periculum aditur in obscuro* (Porro), αὐτόθι (5, 19, 2) «καὶ περὶ μὲν τούτου ἡμῖν ἐφείσθω κινδυνεύεσθαι» = κίνδυνον γίγνεσθαι (ἡμᾶς ἐν κινδύνῳ γίγνεσθαι), αὐτόθι (1, 93, 3) «ὑπῆρκετο δ' αὐτοῦ (τοῦ οἰκοδομεῖν) πρότερον» = ἀρχὴ ἐγγεγένητο τῆς οἰκοδομήσεως, *initium factum erat* (Porro), αὐτόθι (1, 2, 6) «καὶ παράδειγμα τόδε τοῦ λόγου οὐκ ἐλάχιστόν ἐστι διὰ τὰς μετοικίας ἐς τὰ ἄλλα μὴ ὁμοίως αὐξηθῆναι» = αὕξησιν γενέσθαι.¹

Πρὸς τὸ τελευταῖον τοῦτο παράδειγμα ὁμοιότατον εἶναι τὸ παρὰ Ξενοφῶντι (Ἑλλην. 7, 4, 5) «ἀκούσας ἐπιβουλεύεσθαι τῇ πόλει» = ἐπιβουλὴν γίγνεσθαι, καὶ (Πόρ. 1, 1) «νομίζων, εἰ τοῦτο γένοιτο, ἅμα τῇ τε πενίᾳ αὐτῶν ἐπικεκουρῆσθαι ἅν καὶ τῷ ὑπόπτους τοῖς Ἑλλησιν εἶναι» = ἐπικουρίαν γεγενῆσθαι.² Καὶ παρ' Ἀντιφῶντι (5, 75) «καίτοι τάχ' ἂν σφαλείην, ἃ κείνος ἔργῳ ὀρθῶς ἔπραξε, ταῦτ' ἐγὼ λόγῳ μὴ ὀρθῶς εἰπών, ὅμως δ' οὖν κεκινδυνεύσεται» ἐνν. ἐμοὶ = γενήσεται ὁ κίνδυνος ἐμοὶ = ἀλλ' ὅπωςδήποτε θὰ διατρέξω κίνδυνον.

Ὁμοίως νοοῦνται καὶ τὰ ἑξῆς χωρία: Πλάτ. Γοργ. 453 Δ «εἰ δὲ μηδεὶς ἄλλος ἢ Ζεῦξίς ἔγραφε, καλῶς ἂν ἀπεκρίντο;» = καλῶς θὰ εἶχε δοθῇ ἡ ἀπόκρισις; Ἀντιφ. 4, 4, 8 «πρὸς δὲ τὸ

¹ Οὕτως ἐξηγεῖ ὁ Γρ. Βερναρδάκης τὸ τέως ἀπροσπέλαστον τοῦτο χωρίον ἐν Ἑπειρ. Παν. Ἀθηνῶν 1 (1902·3) 79 κ. Ἑρμην. Δεξ.² 192 β. Παραδείγματα ἀπρὸς ὅπου συντάξεως παθ. ῥημάτων βλ. αὐτόθι (ἐν λ. αὐξάνω).

² Παρὰ Γρ. Βερναρδάκη, Ἑρμην. Δεξ.² 173 α.

μήτε δικαίως μήτε ἀδίκως ἀποκτείνειν ἀποκρίνεται» = ἡ ἀπόκρισις ἔχει δοθῆναι.¹ Αὐτόθι 1, 31 «βεβοήθηται τῷ τε θνεῶτι καὶ τῷ νόμῳ = βοήθεια γεγένηται, ὁμοίως παρὰ Πλουτάρχῳ Σόλ. 30 «ἐμοὶ μὲν ὥς δυνατόν ἦν βεβοήθηται τῇ πατρίδι καὶ τοῖς νόμοις». Πλάτ. Φαίδρ. 279 «ἐμοὶ μὲν γὰρ μετρίως ἡϋκται = εὐχὴ γεγένηται.

Κατ' ἀπρόσωπον σύνταξιν νοεῖται τὸ τῆς Κ. Δ. Ματθ. 5, 13 «ἐὰν δὲ τὸ ἅλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀλισθήσεται;», ἀνθ' οὗ κατὰ Λουκᾶν 14, 34 λέγεται «ἐὰν δὲ καὶ τὸ ἅλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀρτυθήσεται;». ² Ἐξηγήσεις δὲ τούτου εἶναι τὸ κατὰ Μάρκον 9, 50 «ἐὰν δὲ τὸ ἅλας ἀναλον γένηται, ἐν τίνι αὐτὸ ἀρτύσετε;». Ἐν παρόδῳ παρατηροῦμεν διὸ ὁ Μάρκος κακῶς ἀπέδωσε τὴν ῥῆσιν τοῦ Λουκᾶ, διότι ἐρωτᾶται, ποῖον ὄνομα ἀντικαθιστᾷ ἢ ἀντωνυμία αὐτό; Ὡς λέγεται ὑπὸ τοῦ Μάρκου, νοεῖται τὸ ἅλας· ἀλλὰ τὸ ἅλας δὲν ἀρτύεται, τοῦναντίον αὐτὸ ἀρτύει τὰ ἐδέσματα. Ὅρθως θὰ εἶχεν ἡ παρὰ Μάρκῳ ῥῆσις, ἂν ἀπεδίδατο «... ἐν τίνι ἡ ἀρτυσις γενήσεται;». Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ὁ Μάρκος ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν παρὰ Λουκᾶ ῥῆσιν καὶ καινότεραν ἐπιδιώκων νὰ ἐμφανίσῃ αὐτήν, κατέστησε κενήν. Ὅμοίως κατ' ἀπρόσωπον σύνταξιν νοεῖται καὶ τὸ ἄλλο τῆς Κ. Δ. ῥητὸν κατὰ Ματθ. 7, 2 «ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν», ὅπερ κατὰ Λουκᾶν 6, 38 λέγεται «τῷ γὰρ αὐτῷ μέτρῳ, ᾧ μετρεῖτε ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν».

Οὐχὶ σπανίως τὰ τοιαῦτα ῥήματα συνεκφέρονται μετὰ τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ νοουμένου συστοίχου ἢ συνωνύμου ὑποκειμένου, οἷον παρὰ Θουκυδίδην (7, 77, 3) «ἱκανὰ γὰρ τοῖς πολεμίοις ἡϋτύχηται» = ἱκανὰ εὐτυχήματα γεγόνασιν, ἱκανὰ πράγματα ἀπέβησαν τοῖς πολεμίοις εὐτυχῶς, αὐτόθι (4, 23, 1) «εἴρητο, ἐὰν καὶ ὁτιοῦν παραβαθῇ, λελύσθαι τὰς σπονδάς» = ἐὰν καὶ ἥτις οὖν παράβασις γένηται³, Πλάτ. Θεαιτ. (187 B) «κινδυνεύει δὲ ἡ ἀληθείης δόξα ἐπιστήμη εἶναι, καί μοι τοῦτο ἀποκεκρίσθω» = αὕτη ἡ ἀπόκρισις ὑπ' ἐμοῦ δεδόςθω, Λυσία (12, 99) «τῆς ἐμῆς προθυμίας οὐδὲν ἑλλέλειπται ὑπέρ τε τῶν ἱερῶν...» = οὐδὲν ἑλλειμμα γεγένηται. Ὅμοίως ἐκδέχεται ὁ Γ. Γαργίας τὸ περιώνυμον τοῦ Θουκυδίδου (2, 13, 2) «τὰ δὲ πολλὰ τοῦ πολέμου (ἔλεγεν ὁ Περικλῆς) γνώμη καὶ περιουσία χρημάτων κρατεῖσθαι» = τὰ πολλὰ τοῦ πο-

¹ Βλ. Κόντον, ἐν Λογ. Ἑρμῇ 1, 588.

² Βλ. Κόντον, ἐν Ἀθηνᾶς 1, 426.

³ Βλ. Γρ. Βερναδάκη, ἐν Ἑπετηρ. Παν. Ἀθηνῶν 1, 90 κ. ἑ.

λέμου κράτη κρατεῖσθαι, ὅτι δηλαδή ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κερδίζεται ἡ νίκη.¹

Ὅμοίως πρέπει νὰ νοηθῇ καὶ τὸ παρὰ Πλάτωνι (Πρωτ. 352 Β) «πότερον καὶ τοῦτό σοι δοκεῖ ὥσπερ τοῖς πολλοῖς ἀνθρώποις ἢ ἄλλως; δοκεῖ δὲ τοῖς πολλοῖς περὶ ἐπιστήμης τοιοῦτόν τι... ἄρ' οὖν καὶ σοὶ τοιοῦτόν τι περὶ αὐτῆς δοκεῖ...;» ὥσεί ἔλεγε «πότερον αὕτη σοι ἢ δόξα δοκεῖ ὥσπερ τοῖς πολλοῖς ἀνθρώποις ἢ ἄλλως; δοκεῖ δὲ τοῖς πολλοῖς περὶ ἐπιστήμης τοιαύτη τις δόξα· ἄρ' οὖν καὶ σοὶ τοιαύτη τις περὶ αὐτῆς δοκεῖ...;»

Ἄξιον προσοχῆς εἶναι τὸ παρὰ Θουκυδίδῃ (2, 65, 11) «ἄλλα τε πολλὰ... ἡμαρτήθη καὶ ὁ ἔς Σικελίαν πλοῦς, ὃς τοσοῦτον γνώμης ἀμάρτημα ἦν...», ἐνθα τὸ ἄλλα τε πολλὰ εἶναι προσδιορισμὸς τοῦ νοουμένου συστοίχου ὑποκειμένου ἀμαρτήματα, γενικῶς καὶ ἀορίστως νοουμένου, τὸ δὲ ὁ ἔς Σικελίαν πλοῦς εἶναι ἐπίσης ὑποκείμενον τοῦ ἡμαρτήθη, ἥδη εἰδικῶς καὶ ὠρισμένως νοούμενον,² ἥτοι «ὁ γενόμενος εἰς Σικελίαν πλοῦς ἀμάρτημα ἀπέβη»³.

* *

Ἐκ τῶν καταλεχθέντων ἀνωτέρω παραδειγμάτων συντάξεως παθητικῶν ρημάτων καταφαίνεται ὅτι ἡ σύνταξις αὕτη προέκυψεν ἐκ τῆς παραλείψεως τοῦ ὑποκειμένου, τὸ ὅποιον ἡδύνατο καὶ νὰ νοῆται ἢ καὶ ὅλως νὰ μὴ νοῆται, ὅταν ὁ λέγων ἐφέρετο ἀπὸ τοῦ μερικοῦ καὶ συγκεκριμένου εἰς τὸ γενικὸν καὶ ἀφηρημένον. Οὕτω εἰς τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν παράδειγμα «ἐπειδὴ παρσκευάστω αὐτοῖς, ἔπλεον ἐπὶ τὴν Κέρκυραν», νοουμένου μὲν τοῦ ὑποκειμένου τὰ κατὰ τὸν πλοῦν, περιορίζεται ἡ φαντασία τοῦ τε λέγοντος καὶ τοῦ ἀκούοντος εἰς τὸ εἶδος τῆς παρασκευῆς, νοουμένου δὲ ἀπροσώπως «ἐπειδὴ ἡ παρασκευὴ ἐγγόνει», δύναται ἕκαστος νὰ νοήσῃ τὴν παρασκευὴν καθ' οἷονδήποτε τρόπον ἱκανοποιεῖται ἡ φαντασία αὐτοῦ. Τὸ πρᾶγμα καθίσταται σαφέστερον διὰ τοῦ Γραφικοῦ παραδείγματος «ἐὰν τὸ ἄλλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀλισθῇ ἡσεται;»· δύναται βεβαίως νὰ νοηθῇ ἐνταῦθα ὡς ὑποκείμενον τὸ ἔδεσμα, ἀλλ' οὕτω περιορίζεται ἡ φαντασία ἐπὶ ὠρισμένου εἴδους ὑπο-

¹ Βλ. Γ. Γαρδίκη, Περὶ τῶν παθητικῶν ρημάτων τῶν ἀπροσώπως σχηματιζομένων ἐν Κόρυντο, Τεσσαρακονταετηρίδι σ. 326 (βλ. κατωτέρω).

² Πρὸς τὴν δευτέραν ταύτην σύνταξιν τοῦ ἡμαρτήθη ὁμοίως ἔχει τὸ παρὰ Ψευδολουκιανῷ (Ἑρωτ. 51) «γάμοι μὲν ἀνθρώποις βιωφελὲς πρᾶγμα καὶ μακάριον, ὁπόταν εὐτυχῶνται» = ὅταν εὐτυχεῖς ἀποβαίνωσιν.

³ Βλ. Γ. Γαρδίκη, ἐνθ' ἀν. σ. 329 κ. ε.

κειμένου, ἐνῶ ἀπροσώπως νοουμένου, φέρεται τις εὐκολώτερον εἰς τὴν μεταφοράν, ὅπως καὶ πράγματι νοεῖται τὸ ρητὸν τοῦτο. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου Γραφικοῦ παραδείγματος «ἐν ᾧ μέτρον μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν», ἂν νοήσωμεν ὁρισμένον ὑποκείμενον, οἷον τὸ ἀνάστημα ἢ πρᾶγμα τι παρεχόμενον, περιορίζεται ἡ χρῆσις αὐτόχρημα ἀποπνικτικῶς, ἐνῶ τοῦ ρητοῦ τούτου ἡ ἀξία ἔγκειται εἰς τὴν συνεκδοχικὴν καὶ τὴν μεταφορικὴν αὐτοῦ χρῆσιν, ἥτις μόνον ἀπροσώπως νοουμένου τοῦ ρήματος ἔχει ὑπόστασιν.

* * *

Ἡ μεταβολὴ τῆς προσωπικῆς συντάξεως εἰς ἀπρόσωπον σαφῶς ἐμφανίζεται εἰς ἰδιωματικὴν χρῆσιν τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς. Πολλαχοῦ τῆς Μακεδονίας, οἷον ἐν Βλάστη, ἐν Σέρραις, ἐν Λαγκαδᾷ, ἐν Μελενίκῳ, ἔτι δὲ εἰς γλωσσικὰ ἰδιώματα Ἑλληνικῶν ἐν Βουλγαρίᾳ πληθυσμῶν, οἷον ἐν Φιλιππουπόλει, λέγεται «μὲ αὐτὸ τὸ φαῖ πῶς μὲ πίνειτι ἕνα κρασί» (ἄνευ κωφώσεως τῶν ἀτόνων φωνηέντων: μὲ αὐτὸ τὸ φαῖ πῶς μὲ πίνεται ἕνα κρασί) = ... πόσον ἐπιθυμῶ νὰ πίνω ἕνα κρασί (Σέρραις), καὶ «οὐλ' τ'ν νύχτα δὲν τοὺν πίνουνταν νιρό» (ἄνευ κωφώσεως: ὅλη τὴν νύχτα δὲν τὸν πίνονταν νερό) = ... δὲν ἤθελε νὰ πίνω νερό, καὶ «τί σὲ τρώιτι σήμερον νὰ μαγειρέψου; — μὲ τρώιτι φακῆ» (ἄνευ κωφώσεως: τί σὲ τρώγεται σήμερον νὰ μαγειρέψω; — μὲ τρώγεται φακῆ) = τί ἐπιθυμεῖς νὰ φάγῃς; — ἐπιθυμῶ νὰ φάγω φακῆν (αὐτόθι καὶ Φιλιππουπόλει). Ἐπίσης λέγεται «μὲ πίνουνταν καφές» καὶ «μὲ τρώουνταν ἕνας μπακλαβάς» (ἄνευ κωφώσεως: μὲ πίνονταν. . ., μὲ τρώουνταν) καὶ «ὅταν εἶμαι ἄρρωστους δὲ μὲ τρώγιτι τίπουτι» (ἄνευ κωφώσεως: ὅταν εἶμαι ἄρρωστος δὲ μὲ τρώγεται τίποτε) = δὲν ἐπιθυμῶ νὰ φάγω τίποτε (Μελενίκῳ), «δὲ σᾶς χορεύιτι ἕνας χορός» (ἄνευ κωφώσεως. . . χορεύεται) = δὲν θέλετε νὰ χορέψετε ἕνα χορό; (αὐτόθι). Ὁμοίως λέγεται καὶ ἐν Βλάστη ἐπὶ ἐνεστώτος καὶ παρατατικοῦ κατὰ πάντα τὰ πρόσωπα τοῦ λογικοῦ ὑποκειμένου: μὲ τρώιτι — σὲ τρώιτι — τοὺν τρώιτι, μᾶς τρώιτι — σᾶς τρώιτι — τοὺς τρώιτι καὶ μὲ τρώουνταν — σὲ τρώουνταν — τοὺν τρώουνταν — μᾶς τρώουνταν κτλ. Ἐπίσης καὶ ἀρνητικῶς: δὲ μὲ τρώιτι κτλ. δὲ μὲ τρώουνταν κτλ. (ἄνευ κωφώσεως: μὲ τρώγεται — σὲ τρώγεται — τὸν τρώγεται, — μᾶς τρώγονται κτλ. μὲ τρώγονταν — σὲ τρώγονταν — τὸν τρώγονταν κτλ.

Δύναται ὁμοίως καὶ νὰ παραλείπεται τὸ ὑποκείμενον, ὁπότε ἡ χρῆσις

ἀποβαίνει ἀπρόσωπος, οἷον «χτὲς δὲν τοῦν τρώγουνταν» = δὲν ἐπεινοῦσε, «τ' ν νύχτα δὲ μὶ πίνιτι» = δὲν διψῶ (Σέρραις κ. ἄ.), «δὲ μὶ χουρεύιτι» = δὲν ἐπιθυμῶ νὰ χορεύσω (Μελενίκω).

Ἡ χρῆσις αὕτη, ἥ τε προσωπικὴ καὶ ἡ ἀπρόσωπος, γίνεται ἐπὶ ρημάτων μεταβατικῶν παθητικῶς ἐκφερομένων. Ἐπὶ ρημάτων ἀμεταβάτων ἢ ἀμεταβάτως λαμβανομένων μεταβατικῶν ἢ ἀποθετικῶν ἢ σύνταξις ἀποβαίνει ἀπρόσωπος, οἷον «ἄρωστί' σι κὶ δὲν τοῦν δουλεύιτι» (ἄνευ κωφώσεως: ἄρωστίησε καὶ δὲν τὸν δουλεύεται) = δὲν ἤμπορεῖ νὰ δουλέψῃ (Σέρραις κ. ἄ.), «καλὰ μὶ κάθιτι, μὴ μὶ ξισκῶν'» (ἄνευ κωφώσεως: καλὰ μὲ κάθεται, μὴ μὲ ξεσηκώσῃς, αὐτόθι), «ἅμα εἶνι γιουρτή, δὲ μὶ σ' κώνιτι προῦτ' (ἅμα εἶναι ἑορτὴ δὲν μὲ σηκώνεται πρωτ') = ... δὲν σηκώνομαι ἀπὸ τὴν κλίνην μου πρωτ' (αὐτόθι), «μὶ' κάθιτι κὶ δὲ μὶ σ' κώνιτι νὰ δ' λέψου» (μὲ κάθεται καὶ δὲν μὲ σηκώνεται νὰ δουλέψω) = θέλω νὰ καθίσω καὶ δὲν ἔχω ὄρεξι νὰ δουλέψω (Φιλιππουπόλει), «πρίν ἅπ' τὰ μισάν'χτα δὲ μὶ κοιμιέτι» (πρίν ἅπ' τὰ μεσάνυχτα δὲν μὲ κοιμᾶται) = ... δὲν ἤπορῶ νὰ κοιμηθῶ (αὐτόθι), «κουράσ' κα κὶ μὶ κάθιτι» (κουράστηκα καὶ μὲ κάθεται) = ... καὶ θέλω νὰ καθίσω (αὐτόθι), «τί ἔχ'ς κὶ δὲ σὶ δ'λεύιτι σήμιρα;» (τί ἔχεις καὶ δὲν σὲ δουλεύεται...) = καὶ δὲν ἤμπορεῖς νὰ δουλέψῃς (Μελενίκω).¹

Εἶναι γνωστὴ ἡ παρ' ἀρχαίοις ἀπρόσωπος χρῆσις τοῦ ἐπέρχεται μοι, προελθοῦσα ἐκ παραλείψεως τοῦ ὑποκειμένου ἐπιθυμία, σκέψις, ἰδέα. Οὕτω μετὰ τοῦ ὑποκειμένου κεῖται παρ' Ἡροδότῳ (I, 30) «νῦν ἡμερος ἐπειρέσθαι μοι ἐπῆλθε, εἴ τινα πάντων εἶδες ὀλβιώτατον» = ἡμερος ἐπῆλθέ μοι ἐπειρέσθαι κτλ. Πολλαχοῦ δὲ ἀναγινώσκεται ἄνευ ὑποκειμένου, οἷον Πλάτ. Γοργ. 485 E «καὶ γὰρ ἐμοὶ τοιαῦτ' ἅττα ἐπέρχεται πρὸς σὲ λέγειν, οἷα περ...», Ξεν. Ἀπομν. 4, 3, 3 «ἤδη ποτέ σοι ἐπῆλθεν ἐνθυμηθῆναι ὥς ἐπιμελῶς οἱ θεοὶ... κατεσκευάσασι;» Ἡ χρῆσις αὕτη

1 Ἡ ἀντωνυμία μὶ — σὶ — τοῦν προέρχεται ἐκ τῆς ἀτρέπτου μὲ — σὲ — τόν, ἥτις οὕτως ἀτρέπτος λέγεται εἰς τὰ ἰδιώματα τὰ ἀπὸ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τετραμμένη δὲ κατὰ τὸν γνωστὸν νόμον τῆς Βορείου Ἑλληνικῆς εἰς τὰ Μακεδονικὰ ἰδιώματα. Ἡ ἀντωνυμία αὕτη εἰς ἀναλόγους χρήσεις [λέγεται εἰς τὰ Νότια ἰδιώματα μ ο ὕ — σ ο ὕ — τ ο ὕ, ἀντιστοιχεῖ δὲ εἰς τὴν ἀρχαίαν μ ο ἰ — σ ο ἰ — α ὕ τ ῶ ἢ ο ἰ, οἷον μ ο ἰ φαίνεται ἀρχαῖον, μ ο ὕ φαίνεται νέον τῶν νοτίων ἰδιωμάτων, μὲ φαίνεται τῶν ἀπὸ τῆς Μ. Ἀσίας, μὶ φαίνεται τῶν βορείων ἰδιωμάτων. Ἡ κατὰ πληθυντικὸν ἀριθμὸν χρῆσις τῆς ἀντωνυμίας ταύτης ἢ μ ἰ ν — ὕ μ ἰ ν — α ὕ ρ ο ἰς ἢ σ φ ἰ σ ἰ λέγεται πανταχοῦ τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς μ ἄ ς — σ ἄ ς — τ ο ὕ ς· διότι, ὡς γνωστὸν, ἐν τῷ πληθ. ἀριθμῷ ἡ αἰτιατικὴ ἰδίᾳ τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας τελεῖ καὶ τὰ τῆς γενικῆς.

σωθείσα μέχρις ἡμῶν λέγεται μοῦ'ρχεται νὰ πῶ, — νὰ κάμω κτλ. συνήθως ἐπὶ ἀπραγματοποιήτου, δηλ. μοῦ'ρχεται νὰ πῶ, — νὰ κάμω, ἀλλὰ δὲν τὸ λέγω, δὲν τὸ κάμνω. Ἐν Μακεδονίᾳ ἡ χρῆσις αὕτη λέγεται ὑπὸ ἄλλην ἔννοιαν, «μῶ'ρχιτι νὰ φάου, — νὰ πιῶ = θέλω νὰ φάω, — νὰ πιῶ, οἷον «βάλτι τραπέζ' γοήγουρα, γιατί μῶ'ρχιτι νὰ φάου».

Ἐκ τῶν παραδειγμάτων τούτων τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς καταφαίνεται ὅτι τῆς συντάξεως ταύτης γίνεται χρῆσις πρὸς δήλωσιν δυνητικῆς ἢ ἐφετικῆς διαθέσεως, ἐφ' ἧς ἀκριβῶς περιστάσεως λέγεται κοινῶς «μετὰ τὸ φαγητὸν πίνεται ἕνας καφές», δηλ. πίνεται εὐχαρίστως, ἐπιθυμεῖ τις νὰ πῇ, καὶ «νηστικάτα δὲν πίνεται κρασί», δηλ. δὲν ἐπιθυμεῖ τις νὰ πῇ. Αἱ φράσεις αὗται μεταφραζόμεναι κατὰ τὴν ἄνωτέρω σύνταξιν ἔχουσιν οὕτω: «ὕστιρα ἀπ' τοῦ φαῖ μὴ πίνιτι ἕνας καφές» καὶ «νηστ'κάτα· δὲ μὴ πίνιτι κρασί», ἥτοι κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον τίθεται καὶ τὸ λογικὸν ὑποκείμενον, τὸ ἀντιστοιχοῦν εἰς τὴν δοτικὴν προσωπικὴν τῶν ἀρχαίων.

Ἡ σύνταξις αὕτη, ἥ τε προσωπικὴ καὶ ἡ ἀπρόσωπος, ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου ἀρχομένη διήκει διὰ πάσης τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Καὶ εἰς μὲν τὰ νότια ἰδιώματα τῆς νεωτέρας γλώσσης, ἐφ' ὅσον εἶναι εἰς ἡμᾶς γνωστά, ἀντικατεστάθη διὰ τῆς ἐνεργητικῆς συντάξεως, εἰς δὲ τὰ τῆς βορειοταύτης Ἑλλάδος διεσώθη ὡς συνηθέστατος τρόπος ἐκφράσεως.

Ἀναγκαῖον καὶ ἀπαραίτητον γνῶρισμα εἶναι κατὰ μὲν τὴν νεωτέραν Ἑλληνικὴν ἢ αἰτιατικὴ τῆς προσωπικῆς ἀντιωτυμίας, κατὰ δὲ τὴν ἀρχαίαν ἢ καλουμένην δοτικὴν προσωπικὴν. Συνετάσσετο δὲ ἡ δοτικὴ αὕτη ἰδίᾳ μὲν μετὰ τῶν ρηματικῶν ἐπιθέτων εἰς· τὸς καὶ· τέος καὶ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου καὶ ὑπερσυντελίκου, ἀλλὰ καὶ μετὰ ἐνεσιῶτος καὶ παρατατικοῦ σπανιώτερον, οἷον Ἰλ. Ω 49 «τλητὸν γὰρ μοῖρα θυμὸν θέσαν ἀνθρώποισι», Ὀδ. Θ 472 «Δημόδοκον λαοῖσι τετιμένον», Ἰλ. Δ 46 «τάων μοι περὶ κῆρι τίσκετο Ἴλιος ἰορή», Δημ. 1, 17 «φημί... βοηθητέον εἶναι τοῖς πράγμασιν ὑμῖν», Θουκ. 1, 51, 2 «τοῖς δὲ Κερκυραίοις οὐχ ἔωρῶντο (αἱ δέκα νῆες), Θεόγν. 261 «οὗ μοι πίνεται οἶνος, ἐπεὶ παρὰ παιδὶ τερεῖνῃ ἄλλος ἀνὴρ κατέχει πολλὸν ἐμεῦ κακίων».

Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐκ τοῦ Θεόγνιδος παράδειγμα εἶναι ὁμοιότατον πρὸς τὸ ἄνωτέρω μνημονευθὲν «... πῶς μὴ πίνιτι ἕνα κρασί», ἀποδεικνύεται δὲ ἐκ τούτου ἡ ἀδιάκοπος παράδοσις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν τῇ βορειοτάτῃ Ἑλλάδι. Καθὰ δὲ ἔμαθον παρ' Ἑλλήνων βουλγαρομαθῶν, γεννηθέντων καὶ ἀνατραφέντων ἐν Βουλγαρίᾳ, ἡ διὰ τοιαύτης συντάξεως δήλωσις τῆς ρηματικῆς διαθέσεως εἶναι συνηθεστάτη ἐν τῇ λαλομένῃ Βουλγαρικῇ γλώσσῃ ἐν αὐτῇ τῇ Βουλγαρίᾳ καὶ μάλιστα ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρου-

μελία, ἔτι δὲ ἐν Μακεδονίᾳ ὑπὸ τῶν βουλγαροφώνων Ἑλλήνων, νομίζεται δὲ ὑπὸ τινων βουλγαρισμὸς εἰσαχθεὶς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν! Κατ' ἀλήθειαν ὅμως οἱ Ἕλληνες τῶν βορείων ἐπαρχιῶν τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους ἀπέβαλον μὲν ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἀνάγκης μέγα μέρος τοῦ λεξιλογικοῦ θησαυροῦ τῆς πατρίου φωνῆς καὶ οἰκειώθησαν Σλαβικὸν λεξιλόγιον καὶ Σλαβικὴν κλίσιν, ἀλλ' ὅμως διετήρησαν ὥς πρὸς τὴν σύνταξιν ταύτην τὸν πατροπαράδοτον τρόπον τῆς συνδέσεως τῶν ἐννοιῶν. Συστηματικὴ ἔρευνα τῆς βουλγαρικῆς γλώσσης, ἰδίᾳ τῆς λαλουμένης ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ρουμελίας θὰ ἐμφανίσῃ πιθανώτατα καὶ ἄλλας συντάξεις Ἑλληνικάς.

* * *

Ὅπως ἐπὶ τῶν ρημάτων, τῶν σημαινόντων ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολάς, τὸ ὑποκείμενον εἶναι γνωστὸν καὶ ὠρισμένον καὶ ἐπομένως αὐτονόητον, οὕτω καὶ τὸ ὑποκείμενον, ἐκ τοῦ ὁποίου, ὥς ἐξ αἰτίου, προκαλεῖται ἡ διάθεσις τοῦ ρήματος, δύναται πολλάκις νὰ παραλειφθῇ ὥς ἐνυπάρχον ἐν τῷ ρήματι ἢ ἐξυπακουόμενον ἐξ αὐτοῦ, οἷον ἀντὶ τοῦ κ η ρ ὕ σ σ ε ι ὁ κ η ρ υ ξ ἢ σ α λ π ί ζ ε ι ὁ σ α λ π ι γ κ τ ῆ ς λέγεται ἀπλῶς κ η ρ ὕ σ σ ε ι, σ α λ π ί ζ ε ι (ἢ σ η μ α ί ν ε ι), ὁπότε τὰ ρήματα ταῦτα ἰσοδυναμοῦν πρὸς τὸ κ ή ρ υ γ μ α γ ί γ ν ε τ α ι, σ ά λ π ι σ μ α γ ί γ ν ε τ α ι, σ η μ ε ῖ ο ν δ ῖ δ ο τ α ι. Εἰς τὰς τουώτας περιστάσεις τὸ ὑποκείμενον ἢ ἀναπληροῦται ὑπὸ τῆς κοινῆς ἀντιλήψεως κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἢ ὅλως λησμονεῖται καὶ οὕτω τὸ ρῆμα ἀποβαίνει ἀληθῶς ἀπρόσωπον.

Παρ' Ἀριστοφάνει (Βατράχοις 1261), προκειμένου περὶ τοῦ Αἰσχύλου, ἂν εἶναι οὗτος ἀγαθὸς μελοποιός, ὁ ἀρνούμενος τὴν ἀρετὴν ταύτην τοῦ τραγικοῦ Εὐριπίδης ἀπαντᾷ εἰρωνικῶς εἰς τὸν θαυμάζοντα τὰ μέλη τοῦ Αἰσχύλου χορόν: «πάνυ γε μέλη θαυμαστά δείξει δὴ τάχα». Τὸ δ ε ῖ ξ ε ι τοῦτο νοεῖται ἄνευ ὑποκειμένου, ἥτοι ἀπροσώπως. Ὁ Blaydes ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἀριστοφάνους διδάσκει: «δ ε ῖ ξ ε ι δ ῇ τ ά χ α, res ipsa mox indicabit. Sc. α ὗ τ ὁ τ ο ὕ ρ γ ο ν». Καταλέγει δὲ καὶ ἄλλα παραδείγματα ἐκ τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, ἐν οἷς τὸ δ ε ῖ ξ ε ι καὶ συνώνυμα τούτου λέγονται μετὰ τοῦ ὑποκειμένου α ὗ τ ὁ τ ο ὕ ρ γ ο ν. Ἀλλ' ἡ παράλειψις δεικνύει τὴν ἀστάθειαν καὶ μὴ ἀναγκαιότητα αὐτοῦ διὰ τὴν κατάληψιν. Ἐπίσης ἄνευ ὑποκειμένου λέγεται ἐν Σφιξί στ. 994 «δ ε ῖ ξ ε ι ν ἔ ο ι κ ε ν», ἐνθα παρατηρεῖ ὁ Blaydes «plena oratio τὸ ἔ ρ γ ο ν α ὗ τ ὁ δ ε ῖ ξ ε ι ν ἔ ο ι κ ε ν». Εἰς ἀμφότερα τὰ παραδείγματα ταῦτα τὸ ἐνεργητικὸν ρῆμα ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ μέσον δ ε ι χ θ ῆ σ ε τ α ι, δ ε ι χ θ ῆ σ ε σ θ α ι. Ἡ χρῆσις αὕτη τοῦ ρήματος εἶναι συνηθεστάτη ἐν τῇ σήμερον λαλουμένῃ κατ' ἀδιάκοπον παράδοσιν, οἷον λέγεται «δ ἐ ν

ἔδειξε ἅ κόμη ποίος θὰ κερδίσῃ» ἢ μετὰ τοῦ ὑποκειμένου «δὲν ἔδειξε τὸ πρᾶγμα, ποίος κτλ».

Παρ' Εὐριπίδῃ (Τρωάσι 401) ἀναγινώσκεται :

«φεύγειν μὲν οὖν χρὴ πόλεμον ὅστις εὖ φρονεῖ
εἰ δ' εἰς τόδ' ἔλθοι, στέφανος οὐκ αἰσχρὸς πόλει
καλῶς ὀλέσθαι, μὴ καλῶς δὲ δυσκλεές».

Ὅρθως ἐκλαμβάνεται τὸ ἔλθαι ἀπροσώπως. Ἄν τις ζητήσῃ ὑποκείμενον αὐτοῦ θὰ εὖρῃ προσαρμοζόμενον καὶ τὸ ὅστις εὖ φρονεῖ καὶ τὸ πόλις. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο εἶναι γνῶρισμα τῆς ἀπροσώπου διαθέσεως, τὸ νὰ μὴ περιορίζεται αὕτη ὑπὸ ὥρισμένον ὑποκείμενον.

Ὅμοίως κατὰ παράλειψιν τοῦ ὑποκειμένου λέγεται ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλληνικῇ ιδιωματικώτερον μὲ πονάει = ἔχω πόνον, πονῶ, οἶον «μὲ πονάει στήν κοιλιά, στὸ λαιμό», «μὲ κόφτει μέσα μου» = ἔχω κόψιμο, «μὲ θερίζει στ' ἄντερά μου» = αἰσθάνομαι δριμεῖς πόνους εἰς τὰ ἔντερα, «μὲ γλύφει μέσα μου» = αἰσθάνομαι ἑλαφροὺς πόνους, «μὲ σουβλάει» = αἰσθάνομαι νύξεις, «μὲ χορεύει» = ριγῶ ἐκ πυρετοῦ, «μὲ διψάει» = ἔχω δίψαν, διψῶ, «μὲ πεινάει» = ἔχω πείναν, πεινῶ. Εἶναι προφάνες ὅτι εἰς τὰ ῥήματα μὲ κόφτει, μὲ θερίζει, μὲ γλύφει, μὲ σουβλάει τὸ παραλειπόμενον ὑποκείμενον εἶναι ὁ πόνος, εἰς δὲ τὸ μὲ πονάει τὸ μέρος ἢ τὸ ὄργανον τοῦ σώματος, τὸ ὁποῖον προκαλεῖ τὸν πόνον, εἰς δὲ τὸ μὲ χορεύει προφανῶς ὁ πυρετός, μὲ κάμνει νὰ σχιρτῶ ἢ νὰ τρέμω. Εἶναι δὲ χαρακτηριστικὸν ὅτι παρὰ τὰ «μὲ πονάει ὁ λαιμός, — ἢ κοιλιά» λέγεται συνηθέστερον «μὲ πονάει στὸ λαιμό, — στὴν κοιλιά». Κατὰ τοῦτο δὲ φαίνεται ὅτι λέγεται μὲ διψάει, μὲ πεινάει, διότι μίτην θὰ ἀναζητήσῃ τις τὸ παραλειπόμενον ὑποκείμενον τούτων.

Ἡ τροπὴ αὕτη τῆς πρὸσωπικῆς συντάξεως εἰς ἀπρόσωπον βαθμηδὸν συντελουμένη αἰτίαν ἔχει, καθὰ διδάσκει ὁ Χατζιδάκις, «τὴν καθολικὴν τάσιν ἡμῶν τοῦ μεταβάλλειν τὰς συγκεκριμένας ἐννοίας εἰς ἀφηρημένας».¹ Διὰ τῆς συντάξεως ταύτης ἡ διάθεσις τοῦ ῥήματος ἐκφράζεται καθ' ἑαυτὴν ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τοῦ ὑποκειμένου ὡς γυμνὴ ἐκδήλωσις τῆς ψυχῆς· τὸ ὑποκείμενον λανθάνει ὅλως πρὸς ἑξαρσιν αὐτῆς ταύτης τῆς ῥηματικῆς ἐννοίας.² Ἀρκεῖ εἰς ἡμᾶς ὅτι ὁ λέγων, καθ' ὃν χρόνον ἐκφράζει τὸ διανό-

¹ Γ. Χατζιδάκις, Γενικὴ Γλωσσικὴ, σελ. 443.

² Περβ. Σπ. Καλλιόφα, Περὶ τῆς βουλήσεως (1940) 43, ἔνθα ἀναγινώσκεται: «Ἐν Ἑλλάδι λέγεται πολλαχοῦ μὲ πεινάει, μὲ διψάει. Ἐν τῇ Ρωσικῇ λέγεται οὐχὶ θυμῶνω, ἀλλὰ θυμῶνει τι ἐντός μου».

ημά του, ἢ ὁ ἀκούων, καθ' ὃν χρόνον δέχεται τὸ ἀλλότριον διανόημα, δὲν ἔχει συνειδητὸν τὸ ὑποκείμενον τοῦ ρήματος, ἵνα οὕτω χαρακτηρίσωμεν τὴν σύνταξιν ἀπρόσωπον.

* * *

Ὅρθως παρατηρεῖ ὁ L o b e c k ¹ ὅτι τὸ ἐτυμολογικὸν λεγόμενον σχῆμα δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἐπίτηδες ζητούμενον (*arte quaesita in figuram*) πρὸς κόσμον τοῦ λόγου (*quia ornatius est*), ὡς ἐνόμιζον οἱ παλαιοὶ γραμματικοί, ἀλλὰ ἀνεπιτήδευτος σύνταξις, πληροῦσα τὴν ἔκφρασιν τοῦ ἐνδιαθέτου λόγου (*quia aliud non surperat*), ὅλον εἰς τὰ παραδείγματα (ὑπ' αὐτοῦ καταλεγόμενα) Ὅδ. Ε 60 «ὁ σ μ ἡ κ έ δ ρ ο υ ὁ δ ὠ δ ε ι», Θουκ. 3, 116 «ὁ ρ ύ α ξ έ ρ ρ ύ η», Ὅδ. Α 325 «ἄ ο ι δ ὁ ρ ἄ ε ί δ ε ι», Ἡρ. 3, 133 «φ ὦ μ α έ φ υ», Ξεν. Συμπ. 2, 3 «ἡ α ὕ λ η τ ρ ῖ ς η ὕ λ η σ ε», Ἀνδ. Μυστ. 19 «ο ἰ μ ἄ ρ τ υ ρ ε ς μ ε μ α ρ τ υ ρ ῆ κ α σ ι». Ἐπίσης εἰς τὸ παρ' Αἰσχίνῃ (Κτησ. 23) «ὁ κ ή ρ υ ξ κ η ρ ύ σ σ ε ι τὸ π ά τ ρ ι ο ν κ ή ρ υ γ μ α»², ὅπου ὑποκείμενον ἅμα καὶ ἀντικείμενον εἶναι σύστοιχα τῷ ρήματι, οὐδεμίαν προσπάθειαν πρὸς κομφοτέραν ἔκφρασιν διαβλέπει.

Ὅμιλοῦντες δηλονότι περὶ λεκτικῶν σχημάτων δὲν ἐννοοῦμεν ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἢ ὁ ποιητὴς σπεύδει πρὸς τὸ τοιοῦτον ἢ τοιοῦτον σχῆμα καὶ προσπαθεῖ διὰ παντός τρόπου νὰ κατορθώσῃ αὐτό, ἀλλ' ὅτι ἐξ ἐθισμοῦ καὶ ἐμφύτου φραστικῆς δεξιότητος ἀπεργάζεται σχηματικὸν λόγον καὶ καθόλου τὸ λεκτικὸν αὐτοῦ ὕψος χωρὶς νὰ προσκόπῃ ἢ νὰ πάλινδρομῇ ἢ γραφίς.

Οὕτω παρὰ Θουκυδίδῃ (3, 116) ἀναγινώσκεται: «Έρ ρ ύ η δ έ π ε ρ ἰ α ὗ τὸ τὸ έ α ρ τοῦτο ὁ ρ ύ α ξ τοῦ πυρὸς έ κ τ ῆ ς Α ἴ τ ν η ς, ὥ σ π ε ρ καὶ τὸ π ρ ό τ ε ρ ο ν. . . Α έ γ ε ι τ α ι δ έ π ε ν τ η κ ο σ τ ῳ έ τ έ ι ρ υ ῆ ν α ι τοῦτο μετὰ τὸ π ρ ό τ ε ρ ο ν ρ ε ῖ μ α, τὸ δ έ ξ ὦ μ π α ν τ ρ ῖ ς γ ε γ ε ν ῆ σ θ α ι ρ ε ῖ μ α». Ἡ δόξα τοῦ Θουκυδίδῃς ἀντὶ τοῦ έ ρ ρ ύ η νὰ γράψῃ έ γ έ ν ε τ ρ καὶ ἀντὶ τοῦ ρ ύ α ξ τὸ ρ ε ῖ μ α καὶ κατωτέρω ἀντὶ τοῦ ρ υ ῆ ν α ι νὰ γράψῃ

Σημαίνει τοῦτο προδήλως ὅτι τὸ έ γ ὡ παραμένει κατ' οὐσίαν ἀδρανὲς πρὸς τὰς έ κ τοῦ βάθους τῆς προσωπικότητός μου προερχομένας κινήσεις». Ὁ W a c k e r n a g e l ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ Vorlesungen über Syntax κτλ. 117 λέγει: «Διὰ τὴν ψυχολογίαν τῶν λαῶν διδακτικὴ εἶναι ἡ διαπίστωσις τοῦ B a l l y (Mélanges Bouvier S. 11), ὅτι ἡ Ρωσικὴ γλῶσσα ἔχει περισσότερα ἀπρόσωπα τῆς Γερμανικῆς, ἢ δὲ Γερμανικὴ περισσότερα τῆς Γαλλικῆς, ἢ δὲ Ἀγγλικὴ οὐδέν ἀπρόσωπον ρῆμα ἔχει».

¹ Chr. Augustus Lobeck, Paralipomena ο. 505.

² Τὸ χωρίον τοῦ Αἰσχίνου ἔχει ὡς ἐξῆς: «οὐκ έχρην σε, ὦ Δημόσθενες, έἰσαι τὸν τῶν λογιστῶν κήρυκα κηρυξαι τὸ π ά τ ρ ι ο ν καὶ ἐννομεν κήρυγμα τοῦτο, τίς βούλεται κατηγορεῖν;».

γενέσθαι καὶ ἀντὶ τοῦ γεγενῆσθαι τὸ ῥέϋμα νὰ γράψῃ ἐρρυηκέναι τὸ ῥέϋμα ἢ τὸν ῥύακα.

Ἐνταῦθα τὸ σύστοιχον ὑποκείμενον «ἐρρυη ὁ ῥύαξ» ἐτέθη, διότι οὕτως ἱκανοποιεῖται ὁ ἐνδιάθετος λόγος τοῦ συγγραφέως, ὅστις τείνει οὐ μόνον πρὸς τὸ κομψότερον (ornatus), ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ ἀκριβέστερον καὶ σαφέστερον. Ἡ τοιαύτη ἔκφρασις δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἰδιαιτέρας σκέψεως καὶ ἐπιτηδεύσεως, ἀλλ' ὀνειπιγνώστου τάσεως τοῦ ἐνδιαθέτου λόγου, δηλαδή τῆς ψυχῆς τοῦ γράφοντος.

Δύναται τὸ αὐτὸ διανόημα νὰ ἐκφρασθῇ καὶ προσωπικῶς καὶ ἀπροσώπως, δύναται ὁ ἕτερος τρόπος νὰ ἀρέσῃ μᾶλλον, ἥτοι νὰ εἶναι κομψότερος· ἡ κομψότης αὕτη δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα σκοπίμου ἐπιτηδεύσεως τοῦ λόγου δίκην θεματογραφίας¹.

Πάντως ὅμως, ὅταν τὸ ὑποκείμενον ἢ τὸ ἀντικείμενον εἶναι σύστοιχον, ἀποτελεῖ παρήχησιν, ἥτοι λόγον σχηματικόν, διὸ καὶ λέγεται ἐτυμολογικὸν σχῆμα. Εἶναι δὲ τὸ σχῆμα τοῦτο οἰκεῖον εἰς τὸν καθ' ἡμέραν διάλογον, σύνηδες δὲ καὶ παρὰ ποιηταῖς, οἵτινες μάλιστα καὶ τὸν τρόπον καὶ τὸν λόγον τοῦ καθ' ἡμέραν βίου ἐμφανίζουσιν.²

Εἶναι γνωστὴ ἡ ἀρχὴ τῆς τοῦ Ξενοφῶντος Κύρου Παιδείας: «Πατρὸς μὲν δὲ ὁ Κῦρος λέγεται γενέσθαι Καμβύσου». Τὸ διανόημα τοῦτο ἐξηνέχθη κατὰ προσωπικὴν σύνταξιν· ἡδύνατο ὅμως νὰ

¹ Περί τῆς προσπαθείας τοῦ γράφοντος πρὸς ἐπιτυχίαν κάλλους ἐν τῷ λόγῳ βλ. ὅσα ἐγράψαμεν ἐν Λεξικογρ. Δελτίῳ 2, 118.

² Παρὰ τοῖς πεζοῖς εἶναι σπανιότατον μὲν τὸ σύστοιχον ὑποκείμενον, συνηθέστατον δὲ τὸ σύστοιχον ἀντικείμενον εἴτε καθ' ἑαυτὸ λεγόμενον εἴτε μετὰ προσδιορισμοῦ τινος, οἷον Λυσ. 6, 4 «θυσίαις θύσει καὶ εὐχὰς εὔξεται», Ξέρ. Ἑλ. 848 «πρωτὸν δ' ἀγῶνα μέγαν ἀγωνιούμεθα λέκτρων ὑπὲρ σῶν», Σοφ. Φιλ. 1251 «τὸν σὸν οὐ ταρβῶ φόβον». Ὁμοίως εὔδω ἢ κοιμῶμαι ὕπνον, οἷον Ἰλ. Α 241 «κοιμήσατο χάλκεον ὕπνον», τύπτω ἢ παίω πληγὰς, ἄγω ἢ πέμπω ἢ πορεύομαι ἢ ἐρχομαι ὁδὸν ἢ πορείαν, ζῶ βίον, νοσῶ ἢ κάμνω νόσον κ. ἄ. Καὶ νοσημένου τοῦ συστοίχου ἀντικειμένου ὑπὸ προσδιορισμὸν εἴτε ὁμογενῇ εἴτε κατ' οὐδέτερον γένος, οἷον Σοφ. Ἑλ. 1415 «παῖσον εἰσθένεις διπλήν», Κ. Δ. κατὰ Λουκᾶν 12, 47 κ. 48 «δαρῆσεται πολλὰς» καὶ «δαρῆσεται ὀλίγας», Θουκ. 3, 40, 2 «ἡ πόλις βραχέα ἡσθεῖσα μεγάλα ζημιώσεται», δηλ. βραχείας ἡδονὰς—μεγάλας ζημίας (βλ. Κόντον, ἐν Ἀθηνᾶς 2, 442 κ. ἐ., Kt ü g e r, Gr. Sprachlehre 46. 5).

Πόσον σύνηδες εἶναι τὸ ἐτυμολογικὸν σχῆμα εἰς τὸν καθ' ἡμέραν λόγον βλέπει τις εἰς τὰς πραγματείας τοῦ Ν. Ἀνδριώτη, Τὸ σύστοιχον ἀντικείμενον εἰς τὴν μεσαιωνικὴν καὶ νέαν Ἑλληνικὴν, ἐν Ἀθηνᾶς 47 (1937), 181 κ. ἐ. καὶ Τὸ σύστοιχον ὑποκείμενον εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν, αὐτόθι 49 (1939), 144 κ. ἐ.

ἐξενεχθῇ καὶ ἀπροσιώπως: «Πατρὸς μὲν δὴ λέγεται γενέσθαι τὸν Κῦρον Καμβύσου», ὅπως πολλαχοῦ τοῦ Ξενοφῶντος τοιαύτη σύνταξις ἀπαντᾷ¹. Διὰ τί ἐν μὲν τῇ προτέρᾳ συντάξει ἡ ἐννοια Κύρος συνδέεται ὡς ὑποκείμενον τοῦ λέγεται, ἐν δὲ τῇ ὑστερᾳ ὡς ἀντικείμενον τοῦ γενέσθαι;

Ὁ Ξενοφῶν γράφων τὸ βιβλίον του δὲν ἐσκέφθη ποτέραν σύνταξιν νὰ μεταχειρισθῇ ἥχηθαι εἰς τὴν προσωπικὴν σύνταξιν ἀνεπιγνώστως, διότι αὕτη ἱκανοποιεῖ τὴν συνείδησίν του κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκφράσεως. Οὐδὲν σημαίνει κατὰ πόσον ἐπιτυγχάνεται ἡ πληρότης τῆς ἐκφράσεως διότι ἡ ἐκφρασις εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ὑποκειμενική.

Πόσον εἶναι ὑποκειμενική καὶ ὅπως τυχαία ἡ προσωπικὴ ἢ ἡ ἀπρόσωπος σύνταξις καταφαίνεται ἐξ ἐπιγραφῶν τινῶν Ἐπιδαύρου, αἵτινες ἐγγύτατα πρὸς τὴν λολουμένην γλῶσσαν κεῖμεναι καὶ εἰς ὕψος ἀνεπιτήδευτον καὶ ἀπερικόσμητον γεγραμμένοι παρέχουν παραδείγματα προσωπικῆς καὶ ἀπροσώπου συντάξεως κατ' ἐναλλαγὴν καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ περιεχομένου, οἷον ἐν ἐπιγραφῇ 951 τῶν *Inscriptiones Graecae... Argolidis* (ὑπὸ Maximilianus Fraenkel, Berolini 1902) στ. 25 λέγεται ἀπροσώπως «ἐδόκει οἱ ἐπιφανέντα τὸν θεὸν ἐφ' ἀλέσθαι», ἐν δὲ στ. 37 προσωπικῶς «ἐδόκει οἱ ὁ θεὸς ἐπιστάς εἰπεῖν». Καὶ πάλιν ἐν στ. 69 προσωπικῶς «ἔδοξε δὴ αὐτῷ ὁ θεὸς ἐπιστάς εἰπεῖν», ἐν δὲ στ. 99 ἀπροσώπως «ἔδοξέ οἱ τὸν θεὸν τὰ στέργα... ἀνασχίσαντα τὰς δαμελέας ἐξελεῖν». Πολλὰ τοιαῦτα παραδείγματα δύναται τις νὰ ἴδῃ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ καὶ ἐν τῇ ἐπομένῃ ὑπ' ἀριθμὸν 952.

* * *

Ὅσαίς κεῖται ἐν τῷ λόγῳ τὸ σύστοιχον ὑποκείμενον, ἡ σύνταξις δὲν πρέπει νὰ χαρακτηρίζεται ἀπρόσωπος, διότι τὸ διανόημα λαμβάνει ὁρισμένην κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον μορφήν, οἷον ἡ παρὰ Πλάτωνα (Μενεξ. 243E) ῥῆσις «ὁ οἰκεῖος ἡμῶν πόλεμος οὕτως ἐπολεμήθη, ὥστε...» καὶ (Λαχ. 187 B) «μὴ οὐκ ἐν τῷ Καρὶ ὑμῖν ὁ κίνδυνος κινδυνεύηται» καὶ ἡ παρὰ Θουκυδίδην (3, 116) «ἐρρύη δὲ ὁ ῥύαξ τοῦ πυρὸς ἐκ τῆς Αἵτνης» καὶ ἡ ἐν Ἰλιάδι (E 697) «πνοὶ ἡ Βορέαο ἐπιπνοίουσα» καὶ ἡ ἐν

¹ Ὁμοίως παρὰ Ξενοφῶντι (Ἄν. 1, 9, 20) «ὁμολογεῖται (Κῦρος) ... κράτιστος δὴ γενέσθαι θεραπέυειν (τοὺς φίλους)», καὶ παρ' Ἰσοκράτει (4, 23) «ὁμολογεῖται τὴν πόλιν ἡμῶν ἀρχαιοτάτην εἶναι». Πλεῖστα παραδείγματα δύναται τις νὰ εὑρῇ εἰς τοὺς συγγραφεῖς προσωπικῆς καὶ ἀπροσώπου συντάξεως τοῦ αὐτοῦ ρήματος ἄνευ διαφορᾶς σημασίας.

Ὁδυσσεΐα (Ε 59) «τῆ λ ό σ ε δ' ὁ δ μ ή . . . ἀ ν ά π ᾱ σ α ν ν ῆ σ ο ν ὁ δ ὡ δ ε ι ν», ὅπως ἐπίσης δὲν χαρακτηρίζεται ἀπρόσωπον τὸ ρήμα κ η ρ ύ σ σ ε ι, ὅταν συνεκφέρεται μετὰ τοῦ ὑποκειμένου κ ή ρ υ ξ, καὶ τὸ ρήμα σ α λ π ί ζ ε ι, ὅταν κεῖται τὸ ὑποκείμενον σ α λ π ι γ κ τ ή ς.

Ἐπίσης δὲν πρέπει νὰ χαρακτηρίζεται ἀπρόσωπος ἡ σύνταξις, ὅταν δὲν κεῖται μὲν σύστοιχον ὑποκείμενον, ἀλλ' ὑπονοεῖται ἐκ τοῦ μετὰ τοῦ ρήματος συνεκφερομένου προσδιορισμοῦ, οἷον εἰς τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν παράδειγμα «ί κ α ν ᾱ τ ο ῖ ς π ο λ ε μ ί ο ι ς ἡ ὕ τ ῦ χ η τ α ι» δηλαδὴ ἰ κ α ν ᾱ ε ὕ τ υ χ ή μ α τ α, ἣ ἐξάγεται ἐκ τῆς εἰς περίφρασιν ἀναλύσεως τοῦ ρήματος, οἷον εἰς τὸ παράδειγμα «ἐ ἄ ν ὄ, τ ι ο ὗ ν π α ρ α β α θ ῆ ῃ», δηλ. . . ἦ τ ι ς ο ὗ ν π α ρ ᾱ β α σ ι ς γ έ ν η τ α ι. Ἀπρόσωπος εἶναι ἡ σύνταξις, ὅταν οὐδαμῶς ὑποδηλοῦται ὑποκείμενον ἐξ αὐτῆς τῆς φράσεως, οἷον «ὅ τ ε ἐ δ ρ ῶ μ ε ν, ἐ π' ὦ φ ε λ ί α ἐ κ ι ν δ ὡ ν ε ὔ ε τ ο». Εἰς τὴν τοιαύτην σύνταξιν δὲν προσυπαικνύεται ἔξωθεν ὑποκείμενον, ἀλλὰ τὸ ρήμα ἰσοδυναμεῖ μὲ πρότασιν ἐξ ὑποκειμένου καὶ ρήματος συγκειμένην, ἥτοι ἐ κ ι ν δ ω ε ὔ ε τ ο = ὁ κ ί ν δ υ ν ο ς ἐ γ ί γ ν ε τ ο.

Κατὰ ταῦτα καὶ εἰς τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν χωρίον τοῦ Πλάτωνος (Πρωτ. 352 Β) ἡ σύνταξις τοῦ δοκεῖ· δοκεῖ τοῦτο, δοκεῖ τοι οὗτόν τι, εἶναι προσωπική· προσωπικὴν δὲ χαρακτηρίζει αὐτὴν καὶ ὁ Γρ. Βερναρδάκης ἐν τῷ Ἑρμηνευτικῷ Λεξικῷ (σ. 281 β).

Ὁμοίως ἔχει ἡ σύνταξις τῶν Λατινικῶν ρημάτων *curritur* = *cursus fit*, *pugnatur* = *pugna fit*, καὶ τὰ ὅμοια. Ὁ Πρισκιανὸς (Gramm. Lat. 3, 232, 1 Keil)¹ διδάσκει «*quum dico curritur, cursus intellegitur, et sedetur sessio et ambulatur ambulatio, quae res in omnibus verbis absolutis necesse est ut intellegatur, ut vivo vitam, ambulo ambulationem, curro cursum*». Ἐξ ὧν γράφει ὁ Ρωμαῖος γραμματικὸς φαίνεται πιστεύων ὅτι ὡς ἐλέγετο *curro cursum* καὶ *ambulo ambulationem* οὕτω δύναται νὰ νοηθῇ *curritur cursus* καὶ *ambulatur ambulatio*. Καὶ δύναται μὲν ἡ σύνταξις αὕτη νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν κ ι ν δ υ ν ε ὔ ω κ ί ν δ υ ν ο ν καὶ κ ι ν δ υ ν ε ὔ ε τ α ι κ ί ν δ υ ν ο ς ὡς ἐν τῷ ἀνωτέρω μνημονευθέντι παραδείγματι, ἀλλ' ἴσως ὀρθοτέρα καὶ πιθανωτέρα εἶναι ἡ ἐκδοχή, καθ' ἣν τὸ σύστοιχον ὄνομα εἶναι ὑποκείμενον τοῦ συνδετικοῦ ρήματος, μεθ' οὗ ἀποτελεῖ περίφρασιν, ἥτοι *cursus fit* καὶ οὐχὶ *curritur cursus* καὶ *ambulatio fit* καὶ οὐχὶ *ambulatur ambulatio* κατὰ τὸ Ἑλληνιστὶ κ ί ν δ υ ν ο ς γ ί γ ν ε τ α ι καὶ οὐχὶ κ ι ν δ υ ν ε ὔ ε τ α ι κ ί ν δ υ ν ο ς.

¹ Παρὰ Lobbeck, Παραλειπομένοις 518.

Ὅπως τὸ τρίτον πρόσωπον τῶν μετεωρολογικῆς σημασίας ῥημάτων δύναται νὰ συντάσσεται ἀπρὸς ὅπως, οἷον ὅπως λέγεται ὕει, νίφει κτλ. χωρὶς νὰ ὑπονοῇται τὸ ὑποκείμενον θεός, οὕτω καὶ τὸ τρίτον πληθὺ πρόσωπον τῶν λεκτικῶν καὶ τῶν δοξαστικῶν ῥημάτων δύναται νὰ συντάσσεται ἀπρὸς ὅπως οἷον «λέγουσι τὸν Κύριον γενέσθαι» χωρὶς νὰ ὑπονοῇται τὸ ὑποκείμενον οἱ ἄνθρωποι. Ἀμφότεραι ἄρα αἱ συντάξεις ὁμοίως ἔχουσι ψυχολογικῶς, ἦτοι, ἐφ' ὅσον μὲν νοεῖται ὑπὸ τοῦ λέγοντος ἢ τοῦ ἀκούοντος τὸ ὑποκείμενον, εἶναι προσωπικαί, ἐφ' ὅσον δὲ δὲν νοεῖται ὑποκείμενον, εἶναι ἀπρόσωποι.

Ὅμοίως ἀπρόσωπος εἶναι ἡ σύνταξις τῶν προστακτικῶν ἄγε, ἴθι, φέρε, διὸ κατήντησαν παρακλευσματικὰ μόρια καὶ λέγονται ἐπὶ οἰονδήποτε προσώπου καὶ ἀριθμοῦ, οἷον Ὅδ. Γ 475 «παῖδες ἐμοί, ἄγε Τηλεμάχῳ καλλίτριχας ἱπποὺς ζεύξατε», Ἰλ. Α 348 «ἀλλ' ἄγε δὴ στέωμεν καὶ ἀλεξώμεθα μένοντες», Ἰλ. Β 437 «ἀλλ' ἄγε, κήρυκες... λαὸν κηρύσσοντες ἄγειρόντων κατὰ νῆας», Ἰλ. Α 363 «ἀλλ' ἴθι, ταῦτα δ' ὀπίσθεν ἀρεσόμεθα», Πλάτ. Φαιδ. 63 Β «φέρε δὴ... πειραθῶ πιθανώτερον πρὸς ὑμᾶς ἀπολογήσασθαι». Καὶ μετ' ἄλλης προστακτικῆς συντάσσονται αἱ προστακτικαὶ αὐταί, οἷον Ἰλ. Β 8 «Βάσκ' ἴθι, οὐλέθνευρε, θοὰς ἐπὶ νῆας Ἀχαιῶν», Ὅδ. Ο 347 «εἴπ' ἄγε μοι περὶ μητρὸς Ὀδυσσέως θείοιο». Ὅμοίως λέγεται ὡς παρακλευσματικὸν μόριον ἐν τῇ νεωτέρᾳ γλώσσῃ ἡ ἀρχαία προστακτικὴ ἔλα¹, οἷον «ἔλα, πάμε νὰ φύγωμε», «ἔλα, παιδιά, πιάστε δουλειά».

Ὅμοίως λέγεται κοινῶς «ποῦθε πάνε σιτὴ Θήβας» ἐπὶ τῆς ἐννοίας, ποία ὁδὸς ἄγει εἰς τὰς Θήβας, καὶ «ρωτῶντας πάνε σιτὴν Πόλιν» ἢ «ρωτῶντας πᾶς σιτὴν Πόλιν» ἐπὶ τῆς ἐννοίας ὅτι δι' ἐπανειλημμένων ἐρωτήσεων εὐρίσκει τις καὶ βαδίζει τὴν ὁδόν, τὴν ἄγουσαν εἰς τὸν ζητούμενον τόπον. Τὰ ῥήματα πάνε καὶ πᾶς εἶναι ἀπρόσωπα, διότι δύνανται νὰ ἀναφέρονται εἰς οἰονδήποτε πρόσωπον.

Ἐν γένει εἰς πᾶσαν περίστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ ὑποκείμενον παραλείπεται οὐχὶ ὡς εὐκόλως νοούμενον, ἀλλὰ διότι ὁ λέγων ἐκφράζει τὴν διάθεσιν γενικῶς καὶ ἀπεριορίστως, δύναται νὰ εἴπῃ τις ὅτι ἡ σύνταξις εἶναι ἀπρόσωπος, οἷον «ἡ δὲ τὸ οἶεσθαι τεύξεσθαι ὧν ἐφίεται». Καὶ διδάσκεται μὲν ὅτι εἰς τὰς τοιαύτας φράσεις παραλείπεται ἡ ἀόριστος ἀντωνυμία τις, ἀλλ' ἂν ἀντὶ τοῦ ἐφίεται θέσῃ τις οἰονδήποτε ἄλλο πρόσωπον, οἷον τὸ ἐφίεσαι ἢ τὸ ἐφιέμεθα ἢ τὸ ἐφίεσθε ἢ τὸ

¹ Προστακτικὴ τοῦ ἐλάω—ἐλαύνω, οἷον εἰς τὸ παρὰ Πλουτάρχῳ (Ἡθ. 13F) ἀπόφθεγμα «τὴν κατὰ σαυτὸν ἔλα»=τὴν συμβιβαζομένην πρὸς σὲ γυναῖκα ἐπιζήτει.

ἐφίενται, τὸ διάνοημα οὐδόλως ταράσσεται. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἡ διάθεσις τοῦ ῥήματος τούτου δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ἀπρόσωπος; Τὸ ὅτι ἐνταῦθα νοεῖται ἐν οἷονδήποτε ὑποκείμενον, δὲν θὰ ἦτο ἰσχυρὰ ἀντίρρησης εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν τῶν τοιούτων φράσεων ὡς ἀπροσώπων, διότι τὸ νοούμενον ὑποκείμενον δὲν εἶναι σταθερόν, ὡς εἶναι εἰς τὴν προσωπικὴν σύνταξιν.¹

* * *

Ὁ συνήθης ὁρισμὸς τῶν ἀπροσώπων ῥημάτων, ὁ φερόμενος ἐν τοῖς συντακτικοῖς, ὅτι δὲν δέχονται προσωπικὸν ὑποκείμενον, εἶναι ἀδιανόητος, διότι τὸ ὑποκείμενον τοῦ λόγου δὲν εἶναι μόνον πρόσωπον, ἀλλὰ καὶ οἷονδήποτε ἄλλο οὐσιαστικόν (ζῶον, πρᾶγμα, ἀφηρημένη ἔννοια). Τὸ πρόσωπον ὡς παρεπόμενον τοῦ ῥήματος λεγόμενον σημαίνει τύπον αὐτοῦ ἀνεξαρτήτως τοῦ εἶδους τοῦ ὑποκειμένου, μεθ' οὗ νοεῖται ἡ διάθεσις. Ἐντεῦθεν ἐλέχθη ἀπρόσωπον ῥῆμα τὸ μὴ δεχόμενον καθόλου ὑποκείμενον.

Καταχρηστικῶς δὲ λέγεται ὑποκείμενον τοῦ ἀπροσώπου ῥήματος τὸ ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτώμενον ἀπαρέμφατον· οἷον εἰς τὴν φράσιν «ἐξεστίν μοι ἀπελθεῖν» τὸ ἀπελθεῖν χαρακτηρίζεται ὡς ὑποκείμενον τοῦ ἐξεστίν, ἀλλ' ἂν τοῦτο ἀναλυθῇ καὶ ἡ φράσις γίνῃ «ἐξουσία ἐστίν μοι ἀπελθεῖν» νοεῖται κάλλιστα ὅτι τὸ ἐξεστίν ἔχει ὁμοίως πρὸς τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα παραδείγματα, ὅποιον τὸ παρσκευάστο= παρσκευῇ ἐγγέγονε, βεβόηθηται=βόῃ θεία γέγονε, ἐκινδυνεύετο=κίνδυνος ἐγίγνετο κτ.

Ὁ Κοραῆς ὑπομνηματίζων τὸ παρὰ Πλουτάρχῳ (Λυσάνδρ. 11) σημανθῇ διδάσκει: «Ἀπρόσωπα λέγεται, οὐχ ὡς οὐκ ἔχοντα πρόσωπον, τουτέστιν ὑποκείμενον, πρὸς δὲ φέροιτο τὸ κατηγορούμενον, ἀλλ' ὡς ὑπ' αὐτῷ τῷ κατηγορουμένῳ ῥήματι λανθάνοντος τοῦ προσώπου· οἷον αὐτὸ τοῦτο τὸ σημανθῇ ἀναλύεται εἰς τὸ σημεῖον ἀρθῇ, ὥσπερ καὶ τὸ χρῇ εἰς τὸ χρεῖα ἐστίν»².

Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι ὁ Κοραῆς ἐκλαμβάνει τὸν ὅρον πρόσωπον γενικῶς ὡς ὑποκείμενον καὶ οὐχὶ ὡς προσωπικὸν ὑποκείμενον, ὡς διδάσκεται ἐν τοῖς συντακτικοῖς³.

¹ Πρβ. Χατζιδάκι, Γενικῆς Γλωσσικῆς σελ. 443 κέ.

² Βλ. Κοραῆ, Πλουτάρχ. Βίοις 3, 367. Τὸ χωρίον τοῦ Πλουταρχείου λόγου ἔχει ὡς ἑξῆς: «ἀνεκαλεῖτο τοὺς κυβερνήτας... καὶ παρώρμασιν νέχειν ἐκαστοτὲ ἐν τάξει τὸ πλήρωμα καὶ τοὺς ναύτας καὶ τοὺς ἐπιβάτας· ὅταν δὲ σημανθῇ μετὰ προθυμίας καὶ ρώμης ἐλαύνειν ἐπὶ τοὺς πολεμίους».

³ Ὁ Ἀσώπιος ἐν Συντακτ. Π. Δ. (ἐκδ. Β') 446 § 87 διδάσκει: «Λέγονται δὲ ἀπρόσωπα τὰ μόνον μὲν κατὰ τὸν τύπον τοῦ τρίτου προσώπου συνήθως· σχηματιζόμενα, προσωπικὸν δέ, ἦτοι ἐμψυχον ὑποκείμενον, οὐ δεχόμενα». Ἀλλ' ἐμψυχον δέχονται;

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ Α'

Ὁ Wackernagel φαίνεται ἀποδεχόμενος τὴν γνώμην, ὅτι κατὰ τοὺς πρώτους γλωσσογονικοὺς χρόνους ἡ ἀπρόσωπος χρῆσις τοῦ ρήματος προὔ-
 πηρξε τῆς προσωπικῆς. Καὶ τοῦτο βεβαίως εἶναι πιθανόν, ἀφοῦ παρετη-
 ρήθη, ὅτι εἰς πρωτογόνους γλώσσας «συνηθίζουσιν ἐκεῖνο, ὅπερ ἡμεῖς θεω-
 ροῦμεν ὡς προσωπικὴν ἐνέργειαν, νὰ ἀποδίδουν δι' ἀπροσώπου ἐκφρά-
 σεως».¹ Ἀλλ' ἐν τούτοις παρ' Ὁμήρῳ οὐδὲν ρῆμα τῶν μετεωρολογικῆς ἐν-
 νοίας σημαντικῶν λέγεται ἀπροσώπως, ἐνῶ δὲν λείπουν αἱ ἀπρόσωποι συν-
 τάξεις ἄλλων ρημάτων, οἷον τοῦ δοκεῖν, τοῦ δεῖν, τοῦ εοικέναι
 καὶ ἄλλων. Δὲν εἶναι δὲ δυνατόν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ δοκεῖ, τὸ δεῖ
 τῆς ἀπροσώπου χρήσεως εἶναι γεννήτερες τῶν προσωπικῶν δοκῶ, δέω.
 Διότι εὐλόγως θὰ ἀντέλεγέ τις ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ διασωθῇ μᾶλλον ἡ ἀπρό-
 σωπος σύνταξις τῶν μετεωρολογικῆς σημασίας ρημάτων.

Ἡ γνώμη τοῦ Wackernagel ὅτι ὁ Ὅμηρος χρησιμοποιεῖ τὰ ρήματα
 ταῦτα, ἀστράπτειν, βροντᾶν, εἶν χιλ., μετὰ ὑποκειμένου ὡς
 ποιητῆς καὶ ὅτι τοῦτο συνάπτεται μετὰ τῆς ἀντιλήψεώς του περὶ τοῦ λυ-
 καυγοῦς ὡς προσώπου*, δὲν ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν. Εἰς τὰς ἀπείρους περι-
 πτώσεις, καθ' ἃς γίνεται λόγος περὶ ἀτμοσφαιρικῶν συνθηκῶν εἰς ἀμφοτέρω
 τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχουν παραδείγματά τινα ἀπρο-
 σώπου χρήσεως τῶν ρημάτων τούτων. Δὲν ἦτο δυνατόν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ
 ποιητοῦ ἢ τῶν ποιητῶν τοῦ Ὀμηρικοῦ ἔπους νὰ μὴ ἀνακύψῃ εἰς περιστά-
 σεις τινὰς ἢ ἐκδήλωσις τοῦ ἐνδιαθέτου λόγου γνησιωτέρα καὶ φυσικωτέρα
 καὶ ἀμαθεστέρα, ἢ ὅντως ἡ ἀπρόσωπος χρῆσις τῶν ρημάτων τούτων εἶναι
 «τόσον παλαιά, ὅσον καὶ ἡ μετὰ τοῦ ὑποκειμένου τοῦ ὀνόματος τοῦ θεοῦ»,

¹ J. Wackernagel, Vorlesungen über Syntax... von Griechisch, Lateinisch und Deutsch, σελ. 108 «man bemerke, dass es Sprachen, die man als primitiv betrachtet, eigen ist, dasjenige, was wir allgemein als persönliche Tätigkeit fassen, vielmehr als unpersönlichen Vorgang zu geben».

* Wackernagel, ἐνθ' ἂν, σελ. 116 «Aber der impersonale Gebrauch ist hier gerade so alt der mit dem Gottesnamen als Subjekt; wenn Homer bei ἀστράπτειν, βροντᾶν, εἶν nur das letztere bietet, so tut er es eben als Dichter, es gehört mit seine Auffassung von der Morgenröte als Person zusammen. Wir haben kein Recht anzunehmen, dass die religiöse Auffassung das ältere sei gegenüber einer solchen Auffassung, bei der man sich begnügte, den Vorgang an sich auszusagen, ohne nach dem Agens zu fragen». Ὁ Ὅμηρος δηλονότι ἀντιλαμβάνομενος τὸ λυκαυγὲς ὡς θεότητα δὲν δύναται νὰ νοήσῃ τὴν ἀστραπὴν, τὴν βροντὴν, τὸν ἠέτον ὡς καθ' ἑαυτὰ ἐκδηλούμενα ἄνευ θείας τινὸς αἰτίας. Προηγέθη ὁμῶς τῆς θρησκευτικῆς ἀντιλήψεως ἡ καθ' ἑαυτὰ ἀντίληψις τῶν μετεωρο-
 λογικῶν τούτων φαινομένων, ἄνευ ἐνεργείας αἰτίας τινός, ἄνευ δηλονότι ὑποκειμένου.

ὥς λέγει ὁ Wackernagel. Διὰ ταῦτα ἡμεῖς νομίζομεν πιθανώτερον ὅτι κατὰ τοὺς Ὀμηρικοὺς χρόνους ἡ ἀπρόσωπος σύνταξις τῶν μετεωρολογικῆς ἐννοίας ρημαίων ἦτο ἀχρηστος εἴτε λησμονηθεῖσα εἴτε οὐδόλως ὑπάρξασα. Ἡ δὲ ἀπὸ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων ἀπρόσωπος χρῆσις αὐτῶν εἶναι γέννημα τῆς παραλείψεως τοῦ ὑποκειμένου, καθὰ ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ παρεστήσαμεν, ἥτοι ἐθισθέντων τῶν λαλούντων εἰς τὴν σύνδεσιν τῆς ρηματικῆς ἐννοίας μετὰ ὑποκειμένου, τοῦ αὐτοῦ πάντοτε ὄντος, προέκυψεν ἀκολούθως ἡ παράλειψις αὐτοῦ, ὥς εὐκόλως ὑπονοουμένου, καὶ περαιτέρω ἡ σύλληψις τῆς ρηματικῆς διαθέσεως ἄνευ ἐννοίας ὑποκειμένου.

Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα δὲν δύναται τις νὰ ἀρνηθῇ ἰσχυρὰν τὴν βάσιν, ὅτι τῆς θρησκευτικῆς ἀντιλήψεως, καθ' ἣν, περὶ τῶν μετεωρολογικῶν φαινομένων προκειμένοι, νοεῖ ὁ ἄνθρωπος δύναμιν τινα γεννῶσαν αὐτά, τὴν ὁποίαν καὶ ὀνομάζει, ὅτι τῆς ἀντιλήψεως ταύτης προηγεῖται ἡ ἐκδήλωσις τῆς διαθέσεως αὐτῆς καθ' ἑαυτήν, ἥτοι χωρὶς νὰ ἐρωτᾷ ὁ ἄνθρωπος ποῖον εἶναι τὸ ὑποκείμενον αὐτῆς, ποῖος ὁ γεννήτωρ τῆς ἐκφραζομένης διαθέσεως. Εἶναι ἐνδεχόμενον κατὰ ταῦτα ὁ σημερινὸς Ἕλλην λέγων μὲ πεινᾷ εἰ—μὲ διψᾷ εἰ νὰ ἐκφράξῃ τὸ αἶσθημα αὐτοῦ κατὰ τὸν τρόπον τοῦ πρωτογόνου ἐκείνου ἀνθρώπου, τοῦ ἀρχουμένου εἰς τὴν γυμνὴν ἐκδήλωσιν τοῦ αἰσθήματος. Ἡ ἄποψις αὕτη δὲν εἶναι διόλου ἄτοπος, διότι, καθὰ διδάσκει ὁ Χατζιδάκις, ἐξετάζοντες τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῆς συγχρόνου ἡμῶν γλώσσης ἀνευρίσκομεν φαινόμενα, ἀνάγοντα ἡμᾶς εἰς τοὺς πρώτους γλωσσογονικοὺς χρόνους. Οὕτω π. χ. ἐν Θράκῃ ἔλεγέ τις «ἰ γὼ εἰμι σαράντα χρονῶς, ἡ γυναικα μ' τριάντα χρονῆ, τὸ πιδί μ' δέκα χρονῶς», ὥσει ἔλεγε τὰ τρία γένη τοῦ ἐπιθέτου ὁ σαράντα χρονῶς—ἡ σαράντα χρονῆ, τὸ σαράντα χρονῶ, ἥτοι ὁ σαραντάχρονος—ἡ σαραντάχρονη—τὸ σαραντάχρονο.

Ἡ τοιαύτη ρύθμισις προσδιοριζομένου ὀνόματος πρὸς τὴν διαφορὰν τοῦ γένους, εἰς ὃ ἀναφέρεται, πρὶν ἢ συναφθῇ τοῦτο μετὰ τοῦ προσδιορισμοῦ εἰς μίαν λέξιν, τὴν σύνθετον, εἶναι πιθανώτατα ἢ προβαθμῆς τῆς συνθέσεως τῶν ὀνομάτων καθόλου, ἥτοι φαινόμενον αὐτόχρομα γλωσσογονικόν.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐμποδίζει εἰς τὴν ἀδιαφιλονίκητον ἀποδοχὴν τῆς γνώμης ταύτης περὶ τοῦ μὲ πεινᾷ εἰ—μὲ διψᾷ εἰ εἶναι, ὅτι ὁ μὲν πρωτόγονος ἄνθρωπος ἐφέρετο εἰς τὴν ἀπρόσωπον χρῆσιν ἀκωλύτως, ὑπ' αὐτῆς τῆς φύσεως ἐλαυνόμενος, ὁ δὲ νεώτερος, ὅστις ἐξ ἀφετηρίας ἐκφράζει ἐκάστοτε τὴν διάθεσίν του μετὰ ὑποκειμένου ὥς οἱ περὶ αὐτόν, τοὺς ὁποίους μιμεῖται, εἶναι πιθανώτερον ὅτι ὑπ' ἄλλης αἰτίας ἐκινήθη ὥστε νὰ ἐκφρασθῇ ἀπροσώπως, ὅπου οἱ περιβάλλοντες αὐτὸν ἐκφράζονται προσωπικῶς, ἥτοι ὁ πρῶτος εἰπὼν μὲ πεινᾷ εἰ ἀντὶ πεινῶ ὥρμήθη εἰς τὴν ἐκ-

φρασιν ταύτην ἐξ ἀναλόγου ἐκφράσεως, οἷον κατὰ τὸ μὲ π ο ν ἄ ε ι, παρὰ ὅτι ἡσθάνθη τὴν πείναν ὡς ἀνεξάρτητόν τινα διάθεσιν ἐκτὸς ὑποκειμένου ὡς ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Wackernagel (ἐνθ' ἂν. 117) λέγει: «Ἄλλ' ἀναμφισβήτητον προτερότητα δὲν δύναται τις νὰ δεχθῇ οὔτε τῆς μιᾶς χρήσεως οὔτε τῆς ἄλλης», ἐνδέχεται δηλονότι ἀμφότεραι αἱ χρήσεις, ἢ τε προσωπικὴ καὶ ἢ ἀπρόσωπος, νὰ εἶναι παράλληλοι.

Ε Π Ι Μ Ε Τ Ρ Ο Ν Β'

Περὶ τῆς ἀπρόσωπου συντάξεως ἀξιόλογον πραγματείαν ἔγραψε πρὸ πολλῶν ἐτῶν ὁ διαπρεπὴς φιλόλογος καὶ ὑφηγητὴς τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς φιλολογίας Γεώργιος Γαυδίκας ὑπὸ τὸν τίτλον Περὶ τῶν παθητικῶν ῥημάτων τῶν ἀπρόσωπων σχηματιζομένων, καταχωρισθεῖσαν ἐν τῇ Τεσσαρακονταετηρίδι τῆς καθηγεσίας Κ. Σ. Κόντου (1909) σελ. 320 κ. ἑ. Καὶ χαρακτηρίζει μὲν ταῦτα παθητικὰ ἀπρόσωπα διὰ τὴν ἐν τῇ παθητικῇ φωνῇ χρῆσιν αὐτῶν καὶ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν κατ' ἐνεργητικὴν φωνὴν ἀπαντώντων, διαιρεῖ δὲ αὐτὰ εἰς πέντε τάξεις, τὰς ὁποίας ὡς ἑξῆς διακρίνει:

Α'. Τὰ ἐξ ἐνεργητικῶν ἀμεταβάτων, οἷον «ἐμοὶ ἡσέβηται οὐδὲν περὶ τούτων», «μὴ οὐκ ἐν Καρὶ ὁ κίνδυνος ἡμῶν κινδυνεύεται».

Β'. Τὰ ἐξ ἐνεργητικῶν μεταβατικῶν, οἷον «ὁ πόλεμος οὕτως ἐπολεμήθη», «Ἰκανά σοι τέθυται καὶ πελόμπευται καὶ κεχόρευται» Πλατ. Ἡθ. 762 F.

Γ'. Τὰ μετὰ ὑποκειμένου συνωνύμου τῷ ῥήματι, οἷον «ὁ κίνδυνος ὑπέρ τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ἡγωνίσθη».

Δ'. Τὰ ἐξ ἐνεργητικῶν ἀμεταβάτων, τῶν ὁποίων ἐν μὲν τῇ ἐνεργητικῇ τὸ ὑποκείμενον εἶναι πρόσωπον, ἐν δὲ τῇ παθητικῇ πρᾶγμα, οἷον «οὐδὲν αὐτοῖς ἀργεῖται τῶν πράττεσθαι δεομένων».

Ε'. Τὰ σχηματιζόμενα ἐξ ἐνεργητικῶν μεταβατικῶν ῥημάτων, ἔχοντα δὲ ὑποκείμενον τὸ σύστοιχον ἀντικείμενον τοῦ ἐνεργητικοῦ τύπου, οἷον «ἐμοὶ βεβόηθηται τῇ πατρίδι».

Ἡ διάταξις αὕτη εἶναι μᾶλλον ἐξωτερικὴ καὶ ὡς τοιαύτη δὲν ἐμφανίζει τὴν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ λαλοῦντος γένεσιν τῆς συντάξεως, περὶ ἧς πρόκειται ¹.

¹ Πάντως ἡ πραγματεία αὕτη εἶναι ἀξιόλογος διὰ τὸ πλῆθος τῶν παραδειγμάτων καὶ τὴν ἀκριβῆ ἀπόδοσιν αὐτῶν.

Καθ' ἡμᾶς τὸ κοινὸν γνῶρισμα πασῶν τῶν τάξεων τούτων εἶναι ἢ χρῆσις ρημάτων παθητικῆς φωνῆς, καθ' ἣν ὑποκείμενον αὐτῶν εἶναι σύστοιχον ἢ συνώνυμον τῷ ρήματι ἀφρημένον ὄνομα εἴτε νοούμενον εἴτε διαρρήδην δηλούμενον εἴτε ἐκ τῆς ἀναλύσεως ἀνακῦπτον. Ἵνα δὲ ἡ διαίρεσις αὐτοῦ ἀποβῇ ὁμολογος καὶ εὐσύνοπτος, ὀφείλει νὰ γίνῃ κατὰ λόγον τοῦ ὑποκειμένου εἰς τὰς ἑξῆς τάξεις :

Α'. Χρῆσις τοῦ ρήματος, καθ' ἣν ἡ διάθεσις αὐτοῦ συλλαμβάνεται ἄνευ ἐννοίας ὑποκειμένου.

Β'. Χρῆσις τοῦ ρήματος, καθ' ἣν δηλοῦται διαρρήδην σύστοιχον ἢ συνώνυμον ὑποκείμενον καὶ

Γ'. Χρῆσις τοῦ ρήματος, καθ' ἣν τὸ σύστοιχον ἢ συνώνυμον ὑποκείμενον νοεῖται ὑπὸ ἐπιθετικὸν προσδιορισμόν.

Τῶν δύο ὑστέρων τάξεων τὴν σύνταξιν χαρακτηρίζει ὁ μακαρίτης Γαρδίκας ἀπρόσωπον διὰ τὸ σύστοιχον ἢ συνώνυμον ὑποκείμενον. Καθ' ἡμᾶς δι' οὓς ἀνωτέρω εἵπομεν λόγους χαρακτηριστεῖα μᾶλλον προσωπική.

Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Ι Σ

1. Τὸ ρῆμα σημαίνει τὴν διάθεσιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται τὸ ὑποκείμενον αὐτοῦ· εἶναι ἄρα τὸ ὑποκείμενον στοιχεῖον τῆς καθόλου ἐννοίας τοῦ ρήματος καὶ ἡ διαρρήδην δηλοῦται ἐν τῷ λόγῳ ἢ εὐκόλως νοεῖται ἐκ τῶν συμφραζομένων.

2. Ἀπρόσωπος σύνταξις λέγεται, ὅταν ἐν ἀπηρτισμένῳ λόγῳ τὸ ρῆμα εἶναι ἀπρόσωπον, ἥτοι ἡ διάθεσις αὐτοῦ συλλαμβάνεται ἄνευ ἐννοίας ὑποκειμένου, οὔτε διαρρήδην δηλουμένου οὔτε ὑπονοουμένου.

Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην τὸ ὑποκείμενον λανθάνει ὅλως εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ λέγοντος καὶ μόνον ἀναζητούμενον εὐρίσκεται ἢ ἐν αὐτῷ τῷ ρήματι ὡς ἀφρημένη ἐννοια αὐτοῦ, ὅποτε δύναται νὰ δηλωθῇ δι' ἀναλύσεως τοῦ ρήματος εἰς περιφράσιν, ἢ ἔξωθεν λαμβανόμενον (ὅποτε καὶ νὰ δηλωθῇ διαρρήδην δύναται).

3. Ἡ ἀπρόσωπος σύνταξις νοεῖται ἰδίᾳ μὲν καὶ συνηθέστατα ἐπὶ τρίτου ἐνικοῦ προσώπου, σπανίως δὲ ἐπὶ τρίτον πληθυντικοῦ, σπανιώτατα δὲ ἐπὶ δευτέρου προσώπου εἴτε ἐνικοῦ εἴτε πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ.

4. Ἐπειδὴ ὁ λόγος εἶναι πάντοτε ἀτελὴς ἐκδήλωσις τῶν ἐνδιαθέτων νοημάτων ἡμῶν καὶ αἰσθημάτων, ἡ δὲ τελείωσις αὐτοῦ ἐναπόκειται εἰς ἐκεῖνον, πρὸς ὃν ἀπευθυνόμεθα, δυνατόν εἶναι οὗτος νὰ μὴ συλλάβῃ τὰς λεπτομερίας τοῦ λόγου καθ' ὃν ἀκριβῶς τρόπον ἡμεῖς ἔχομεν ἐν τῇ ψυχῇ μας. Εἶναι ἄρα δυνατόν εἰς περιπτώσεις τινὰς τὸ παρλειπόμενον ὑποκείμενον

ὁ μὲν νὰ ὑπονοῇ, ὁ δὲ οὐχί, ὁπότε ἡ σύνταξις ἀποβαίνει διὰ τοῦτον μὲν ἀπρόσωπος, δι' ἐκεῖνον δὲ προσωπική.

5. Ἰδιαιτέρως ἐξετάζεται ἡ χρῆσις τῆς ἀπροσώπου συντάξεως ρημάτων παθητικῆς φωνῆς μετ' ἀμεταβάτου διαθέσεως, καθ' ἣν τὸ λανθάνον ὑποκείμενον τούτων εἶναι κατὰ κανόνα σύστοιχον, σπανιώτατα δὲ συνώνυμον. Καὶ ὅταν μὲν τὸ λανθάνον τοῦτο ὑποκείμενον ὑπονοῇται διὰ τοῦ κειμένου ἐπιθετικοῦ προσδιορισμοῦ, κατ' ἀκρίβειαν δὲν εἶναι ἀπρόσωπος ἡ σύνταξις, ὡς ἐπίσης δὲν εἶναι ἀπρόσωπος ἡ σύνταξις, ὅταν τοῦτο διαρρηθῇ καίτι (π ὅ λ ε μ ο ς ἐ π ο λ ε μ ῆ θ η). Ἀπρόσωπος εἶναι ἡ σύνταξις, ὅταν τὸ ρῆμα ἰσοδυναμῇ πρὸς τελείαν πρότασιν ἐξ ὑποκειμένου καὶ ρήματος (ὅ τε ἐ δ ρ ῶ μ ε ν, ἐ π' ὦ φ ε λ ί α ἐ κ ι ν δ υ ν ε ύ ε τ ο = ὁ κ ί ν δ υ ν ο ς ἐ γ ί γ ν ε τ ο).

6. Ἡ τοιαύτη τῶν παθητικῶν ρημάτων σύνταξις, ἥ τε προσωπική καὶ ἡ ἀπρόσωπος, διετηρήθη μέχρι τῶν σήμερον λαλουμένων Μακεδονικῶν ἰδιωμάτων ὡς ἐν τῶν κατ' ἐξοχὴν γνωρισμάτων αὐτῶν, οἷον λέγεται «δ ἔ μ ι π ί ν ι τ ι τ ί π ο υ τ α» = δὲν θέλω νὰ πίνω τίποτα (προσωπικῶς) καὶ «ο ὕ λ' τ' ν ν ὕ χ τ α δ ἔ μ ι π ί ν ο υ ν τ α ν» = δὲν ἐδιψοῦσα (ἀπροσώπως). Ἡ σύνταξις αὕτη εἶναι συνηθεστάτη εἰς τοὺς Βουλγαροφώνους Ἑλληνας καὶ εἰς τὴν Βουλγαρικὴν γλῶσσαν, τὴν λαλουμένην ἐν Ἀνατολικῇ Ρουμελίᾳ, ἐνῶ τοῦναντίον εἰς τὴν γραφομένην Βουλγαρικὴν εἶναι ἄγνωστος.